
HET LAND VAN NEVELE

maart 2004

jaargang XXXV

aflevering 1

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUDSTAFEL

Land van Nevele

Stefaan DE GROOTE, Juul Claeys (Gottem °1930 - Zeveren †2002): piloot, beeldend kunstenaar, leraar... ..	3
Arnold STROBBE, “Vlamsch schrijven en is geen kermis”	26
Jan LUYSSAERT, Doopsgezinde kernen in Merendree en omgeving van 1535 tot 1650	52
André BOLLAERT, De ex-voto’s in de O.L.V.-kapel van de Oostbroek te Nevele	72
André BOLLAERT, Uit het dagelijks leven van de laatste “echte” Poeselse veldwachter tijdens de Tweede Wereldoorlog	80
Daniël D’HOOGHE, Uit het 19 ^e -eeuwse correspondentieboek van Nevele	85
Luc VAN NEVEL, Heilig-Bloedprocessie trekt door landelijk Meigem	87

Mensen van Toen

Jan LUYSSAERT, Belastingbetalers van Landegem in de cohier van de twintigste penning uit 1571	91

JUUL CLAEYS (GOTTEM °1930 - ZEVEREN †2002): PILOOT, BEELDEND KUNSTENAAR, LERAAR...

Toen Juul Claeys op 15 februari 2002 overleed, was dat voor velen een grote schok. Hij was in de streek immers goed gekend, in het bijzonder in zijn geboorteplaats Gottem en in Zeveren, waar hij meer dan een kwart-eeuw heeft gewoond. Als leraar beeldende kunsten aan de stedelijke academie voor schone kunsten in Deinze heeft hij twintig jaar lang jongeren en volwassenen begeleid. Maar ook zelf was hij een verdienstelijke kunstenaar. Hierna worden de verschillende facetten van zijn boeiende persoonlijkheid toegelicht. We maken hiervoor gebruik van verschillende getuigenissen, documenten, en de omvangrijke monografie die Gottemnaar Stefaan Vandenbroucke schreef¹ ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag. De titel ‘twee levens in de wolken’ werd door Juul zelf gekozen. In dit werk ligt de nadruk sterk op het pilotendagboek. Om die reden focussen we ons wat meer op een aantal andere aspecten.

Juul werd geboren op 19 augustus 1930 in Gottem als zoon van Arthur-Hendrik Claeys (19.08.1895-20.06.1958) en Maria-Anna Neirinck (02.01.1894-14.12.1975). Arthur en Maria waren allebei afkomstig van Gottem, huwden in 1927 en woonden langs de Oude Heirbaan. Juul had nog één zus Denise (05.02.1932-11.12.2001). Vader Arthur was vlasbewerker en muldersgast en zijn moeder Maria kantwerkster.

Gustave-Charles Claeys (06.07.1859-24.09.1925), de grootvader van Juul, geboren in Brugge, was veldwachter in Gottem tussen 1892 en 1925. Toen hij trouwde in 1894 met Maria-Camilla Dewulf (10.07.1864-28.05.1942) was dat zijn derde huwelijk. Maria-Camilla Dewulf, landbouwster, was afkomstig van Lotenhulle en woonde vanaf 1878 in Gottem. Zij kregen acht kinderen, waarvan Arthur de oudste was.²

¹ Stefaan Vandenbroucke, *Juul Claeys; twee levens in de wolken*, beperkte oplage, 1996.

² Met dank aan Etienne Bouvijn voor de opzoekingen in de bevolkingsregisters van Deinze.

Kinder- en jeugdijaren in Gottem

In een interview³ omschrijft Stefaan Vandenbroucke uit Gottem wijlen Juul Claeys in zijn kinderjaren: “Juul was drie maanden ouder dan ik. We groeiden samen uit onze luiers op Gottem-plaats. Dit rustige dorp, moeizaam gekneld tussen Leie en Mandelbeek, was zijn leefwereld. Het ongeschonden natuurpark van de Leihoek, zijn habitat. Juul was anders dan de jongens van zijn leeftijd. Hij trok zich het liefst terug om alles te lezen wat onder zijn handen viel. Maar bovenal was er zijn ongelooflijk tekentalent. Pas drie jaar oud tekende hij al zo knap dat de buurt hem een wonderkind noemde”.

Zijn schooljaren behoorden precies niet tot de gelukkigste. Volgens Juul Claeys: “School was dan ook afkeuring van de ‘chaos’! De chaos, waar ik zo graag mee omging. Namelijk met alles en nog wat terzelfdertijd bezig zijn. De school heeft nooit het belang van het irrationele ingezien. Men ontbeerde er de vrijheid om mentaal ruzie te kunnen maken. Kunst is juist dat leren ordenen van de chaos. Uit chaos wordt een gedicht gestructureerd; uit chaos groeit een verhaal, een tekening een schilderij. Boeiend in de kunst is juist de wijze waarop het individu-kunstenaar met chaos omgaat”.⁴

Tijdens het lager onderwijs in de gemeentelijke jongensschool zat hij bij de Gottemse onderwijzer Baziel Vandenbroucke. Deze gaf op dat ogenblik les aan ongeveer veertig leerlingen verspreid over zes leerjaren. Hij deed dat in groepen van drie. Als hij les gaf aan één groep dienden de anderen zich bezig te houden met allerlei taken. De vroegrijpe Juul werd op een bepaald ogenblik schoolmoe. Op 31 december 1943 schreef de onderwijzer in het bulletin: “Moet gedurig berispt worden. Zijn praatzucht kent geen grenzen. Als het niet betert, zal ik mij verplicht zien kordaat op te treden”. Toch koos de meester voor de zachte aanpak. Juul moest de gewone lessen niet volgen en in de plaats daarvan gaf hij hem het geïllustreerde ‘Modern woordenboek van pater Verschueren’ ter studie. “Dit waren mijn gelukkigste schooldagen”, vertelde Juul achteraf.⁵

³ Piet Meerhaeghe, wijlen Juul Claeys, *Het Gouden Blad*, 26 februari 2002.

⁴ Stefaan Vandenbroucke, *o.c.*, blz. 21.

⁵ Stefaan Vandenbroucke, *o.c.*, blz. 23 en 25.

Het waren ook de oorlogsjaren. Gottem werd vooral zwaar getroffen op het einde van mei 1940 toen door artillerievuur de kerk en heel wat huizen - o.a. dat van Juul - zwaar werden beschadigd. Volgens Stefaan Vandenbroucke⁶ heeft de oorlog invloed gehad op zijn later artistiek werk.

Hij keek in Gottem op naar Camiel De Waegenare (1855-1946) een bejaarde, wat zonderlinge en vereenzaamde man. Maar iemand die schilderde, verhalen en gedichten schreef en het respect genoot van heel wat andere kunstenaars die af en toe op bezoek kwamen. Juul zou zich hem altijd met veel piëteit herinneren. Na het overlijden van Camiel schilderde hij op basis van een foto zijn portret.

Juul was al 15 jaar toen hij voor het eerst het Sint-Hendrikscollege binnentrad. Hij nam hiervoor alle dagen de trein in Grammene. Hij had geen hoge pet op van de school. De lessen werden volgens hem zonder begeestering gegeven, waren saai, fragmentair: "Soms werd ik wel een dwarsligger, die zich indekte tegen emoties en zijn omgeving observeerde met een soort van groeiend cynisme".⁷ Pater Verstraete die Nederlands gaf, maakte echter veel goed doordat hij bij deze leraar veel indruk maakte met zijn literair geschreven opstellen. Er was ook pastoor Ignace De Sutter⁸ die zijn werk voorlas in de andere klassen.

Juul wordt piloot

Generatiegenoot Stefaan Vandenbroucke en vele anderen waren ongetwijfeld enigszins verbaasd - maar wellicht ook wat jaloers - dat Juul koos voor een loopbaan als piloot bij het leger. Zeker in een tijd dat vele Gottemse jongeren nog uitkeken naar een job in de vlassector moet dit nogal wat indruk gemaakt hebben in het kleine dorpje. In 1949 slaagde de begaafde en atletische jongeman inderdaad met brio voor het toegangsexamen voor vliegenier.

⁶ Stefaan Vandenbroucke schreef over die gebeurtenissen in 1940 het werk: "*Gottem onder vuur*".

⁷ Stefaan Vandenbroucke, *o.c.*, blz. 43.

⁸ Ignace De Sutter (1911-1988) was in die tijd een bekend musicoloog, componist en auteur van liederenboeken, zoals het bekende 'Lied van mijn land'.

Van in zijn prille jeugd droomde Juul Claeys ervan om piloot te worden.
Zijn droom werd werkelijkheid via de Belgische luchtmacht. Hij zag
een flink groot deel van de wereld vanuit de lucht.
(Foto's verzameling familie Claeys)

Juul koos niet zozeer voor het leger maar wel voor het vliegen zelf. Juul Claeys: “Tijdens de oorlog had ik enkele nummers van ‘Der Adler’ (het tijdschrift van de Luftwaffe) in handen gekregen waar men over niets anders dan vliegen sprak. Na de bevrijding ontdekte ik in allerlei magazines, artikels over de Royal Air Force en de US-luchtmacht. Dat boeide mij enorm. Ik was verliefd op die blinkende machines. Maar meer nog dan de vliegtuigen, lokte me het vliegen zelf! Die gebeurtenis wilde ik ondergaan”. Maar eigenlijk wou Juul tegelijk ook kunstenaar zijn: “Gezeten aan de oevers van de Leie, kreeg ik altijd weer dezelfde dromen telkens een vliegtuig boven mijn kop voorbij vloog. Die dromen waren steeds tweëerlei: verticaal de afstand te kunnen overbruggen tussen mij en de man in dat vliegtuig. Ik zag hem, in mijn fantasie zo zitten als ik opkeek. En horizontaal die andere afstand over het water van de Leie naar Machelen aan de overkant, waar Raveel aan ’t schilderen was”.⁹

Het dorp leefde mee. Toen Juul in 1951 voor negen maand naar Canada zou trekken om terug te keren als een volleerd vliegenier, was dat ‘hot news’ in het kleine Gottem. Sommigen hoopten het vliegtuig te zien waarmee hij zou overvliegen. Zijn zus Denise schreef het volgende: “Beste broer, bent u vrijdagavond niet boven Gottem gepasseerd, rond 23u. of zoiets, geloof ik, is er een zware vlieger boven het dorp gepasseerd. Vele mensen hebben hem gehoord en meester Baziël zei dat ge waarschijnlijk hier voorbij ging vliegen. Pa had juist de namiddag en hij was rond halfelf thuis en hij heeft het licht buiten aangestoken. Misschien zag u dat wel, zo zei hij”.¹⁰ Volgens het dagboek van Juul vloog hij toen inderdaad over zijn geboortedorp. Canada was een geweldige ervaring en op 30 mei 1952 kreeg hij tijdens de Wingsparade de zo begeerde vleugels opgespeld.

Vierentwintig jaar lang was hij navigator bij de 15de transport-wing van de luchtmacht. Juul vloog ondermeer met een Dakota en bijna twintig jaar met de flying boxcar (C-119). Hij was thuis in alle West-Europese landen en in grote delen van zwart Afrika waar hij de onafhankelijkheid van Kongo meemaakte. Tijdens zijn soms urenlange vluchten schreef hij bij voorkeur gedichten, of hij vulde zijn dagboek aan. Zo beschreef hij op boeiende

⁹ Stefaan Vandenbroucke, o.c., blz. 54.

¹⁰ Stefaan Vandenbroucke, o.c., blz. 63.

wijze zijn lotgevallen. Zoals de motorpech boven Noorwegen, een noodlanding in volle woestijnstorm of de voedseldroppings in de Sahel.

Naar de academie in Gent dankzij... koningin Fabiola

In zijn vrije uren bleef hij maar schilderen en tekenen en soms mocht Juul al eens exposeren in de mess van de officieren. Zijn militaire oversten waren inderdaad niet blind gebleven voor zijn talenten, en toen Boudewijn en Fabiola in 1964 een staatsbezoek brachten aan Japan en Thailand, vroeg de korpsverste hem een soort prentenboek te maken over de verschillende etappes van de koninklijke reis. Het album werd aan de koningin overhandigd tijdens een receptie in Japan. Het geschenk maakte een grote indruk op Fabiola en zij wenste bij haar terugkeer in Melsbroek aan de kunstenaar ervan te worden voorgesteld. Tijdens het gesprek vernam zij dat Juul geen enkele artistieke opleiding had genoten. “Daar kan iets aan gedaan worden” besloot ze.

Zijn bevelhebber gaf hem de toestemming om drie halve dagen per week lessen te volgen aan de Academie in Gent. Hij startte daarmee in september 1964. Het waren hectische jaren, want in 1965 volgde hij bovenop nog een cursus voor verkeersleider, waarna hij in 1965 in Gavere (Semmerzake) werd tewerkgesteld.

In Gent kwam hij o.a. in contact met medestudent Dees De Bruyne en leraar Jan Burssens, naast andere artistieke figuren, zoals de auteurs Jan Emiel Daele en Pjeero Robjee. Juul vertoefde vaak in de wijk het Patershol waar hij rust vond en waar ook talrijke medestudenten verbleven. Het was de tijd van Che Guevara en Marten Luther King. Toen deze werd vermoord, schilderde Juul een egaal zwart schilderij met in het midden een gaatje van 6 millimeter geboord: het kaliber van de moordende kogel. In 1969 zal hij samen met Burssens het decor van de KNS in Gent schilderen.

Na zes jaar sleepte hij in 1970 een A1 diploma in de wacht. Het heeft ongetwijfeld enorm veel energie gekost om een privé-leven met vrouw en kinderen, voltijds onregelmatig vliegeniersleven te combineren met de studies. Hij vond soulaas in een dagboek en laat niet na af en toe gedichten te schrijven.

Huwelijk

Juul was op 25 oktober 1958 gehuwd met Simonne De Vlaminck (°1941) uit Wakken. Het echtpaar ging in Peutie wonen, op 15 minuten fietsen van zijn werk in Melsbroek. Zij kregen drie kinderen. Leen werd geboren op 29 oktober 1959 en Els op 9 mei 1961. Tijdens zijn studies aan de academie in Gent maakte hij een beeldje naar zijn toen vijfjarig dochtertje: “Leentje”. Het beeldje werd bekroond. Er worden vijftig exemplaren van gemaakt. De academie verspreidde het beeldje samen met een foldertje. In 1964 volgde de verhuis naar Deinze (Mgr. Maerestraat) en twee jaar later definitief naar Zeveren, Kerkstraat 11. Op 27 februari 1967 werd Peter geboren.

Etienne Thienpondt

Van 1966 tot 1970 werkte Juul als luchtverkeersleider in Semmerzake. Dit kwam hem alvast beter uit, want op dat ogenblik volgde hij zowel lessen in Gent en Deinze. Hij werkte er samen met Etienne Thienpondt uit Astene. Etienne Thienpondt was in zijn jonge jaren bevriend met Hugo Claus. Hij koos net als Juul voor een carrière bij de luchtmacht en publiceerde op latere leeftijd een tweetal boeken met zijn belevenissen in Astene en Kongo¹¹ en cursiefjes¹². Het was Juul die de cursiefbundel ‘Vergezicht’ illustreerde met een reeks tekeningen.¹³ Hij had Juul in 1958 leren kennen, net voor de onafhankelijkheid in Kongo. Etienne Thienpondt schreef erover: “In dat decor hebben wij elkaar voor het eerst ontmoet, Juul en ik. Twee Leiezonen in een voorbestemde afspraak die geen afspraak was. Duizenden kilometers van ons Vlaanderen. Op een snikhete dag, in de maand juni van het jaar 1958. In het land dat ze nu Zaïre noemen. We lazen Jack Kerouac en Dylan Thomas, Louis Paul Boon en Hugo Claus, en verheugden ons over de blijde waarheid van een nieuwe vriendschap die er een is voor het leven”. Juul en Etienne bleven elkaar ontmoeten. Een ander stuk van het cursiefje speelt zich terug in Vlaanderen af en meer bepaald in het atelier van Juul: “(...)

¹¹ Etienne Thienpondt, *Wie zonder zonde is...*, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1986.

¹² Etienne Thienpondt, *Vergezicht*, Idolino Uitgaven, 1989.

¹³ Juul Claeys illustreerde ook een ‘*Een tint en een teken*’, een map zeefdrukken met gedichten van Albert De Vos.

Juul Claeys vestigde zich in 1966 in deze gerestaureerde hoeve
in de Kerkstraat in Zeveren en woonde er tot aan zijn overlijden
begin 2002.

(Foto en verzameling Joris Van Hee)

Kleuren, zo intens dat ge zin hebt er in te stappen om er nooit meer uit te komen. Grillige arabesken, op sierlijke wijze geschikt en aaneengestren-geld. Dagenlang heb ik gedroomd van ridders in rood en blauw fluweel, over sierlijke jonkvrouwen, en over vlinders waarbij vergeleken die van Afrika in schoonheid niet kunnen wedijveren. Zo de zieleroerselen van de kunstenaar te mogen smaken is niet gering.”¹⁴

Het woelige (artistieke) leven van de jaren zestig

Juul leerde nog heel wat andere artistieke figuren kennen, zoals we eerder zagen. Op 30 april 1966 trok hij samen met Dees De Bruyne en Jan-Emiel Daele naar Amsterdam in het gezelschap van een televisieploeg van de toenmalige BRT om eens te proeven van de politiek-anarchistische sfeer van die dagen. Het is de tijd van provo.

Juul schrijft erover in zijn dagboek: “In Amsterdam-Zuid bezoeken we de dichter Hans Plomp in zijn klein appartementje volgepropt met boeken. Nadien een rendez-vous met Jan Wolkers en met Van Gasteren, de fotograaf die de rellen op het huwelijk van kroonprinses Beatrix filmde. Klimmend en dalend langs de Amsterdamse grachten met op houten afsluiten ‘stem provo’ en het ‘appeltje met de stip’ geschilderd. We gaan belegde broodjes met haring kopen en ontmoeten dansende groepen met valse neuzen en miniatuurhoedjes die rondhuppelen op de tonen van het pierement. Men deelt er godsdienstige traktaten uit. Nadien volgde nog een ontmoeting met Heere Heeresma en men eindigde aan het ‘lieverdje’ waar een happening werd opgevoerd door leden van provo, waarna de al even traditionele bestorming volgde door de politie.”

De familie Claeys strijkt in 1966 neer in Zeveren

In Deinze was de eigenaar van hun huis in de Mgr. Maerestraat ontevreden dat er zoveel schilderijen opgehangen worden. Dat maakte te veel gaten in de muur. Juul en Simonne gingen meteen op zoek naar iets anders. Via Fernand Pauwels (dichter Marnix Van Gavere) vonden ze een hoefetje in

¹⁴ Etienne Thienpondt, uittreksel van cursiefje opgenomen in infomap ter gelegenheid van de tentoontelling Juul Claeys in Het Museum van Deinze en de Leiestreek in 1987.

Sigar.
(Foto's verzameling familie Claeys)

Zeveren. Juul maakte er kennis met de vroegere eigenaar en hij schreef erover: “Alle tien minuten pakt hij een snuifje uit zijn witte doos met de haan erop”. Op 8 januari 1966 verhuisden Juul, Simonne, Leen en Els naar hun boerendoeningske in Zeveren.

Hij leerde er de ‘kinderen Dewolf’ kennen, zijn naaste geburen: Sigar, zijn zuster Sietje, broer Jules en Slina, de koe. Alle vier ongehuwd. Voor Juul was Sigar een gedroomd model: “Prachtig en natuurlijk is z’n houding als hij een borrel drinkt: het glaasje in de knoestige rechterhand; pijp tussen de kromme vinger van zijn linker. ’t Is een mooi model met zijn tomatenneus en zijn halfdichte rechteroog.” Over zijn nieuwe woonplaats Zeveren, waar hij zich blijkbaar zeer snel thuis voelt, schrijft Juul een gedicht¹⁵:

Zeveren 20 september 1966

Mijn kleine dorp, mijn nieuwe woonplaats
Waar tussen warmgroen de koe wandelt die we Sliena Marysse gedoopt hebben
Met haar begeleider Sigar (met pijp en tabak in de varkensblaas geknoopt)

Waar appelen en peren zomaar uit de bomen tuimelen
En om het halfuur de kerkklok ons ’n goede dag toeroept

Mijn nieuwe dorp waar ik reeds honderdduizend jaren woon
Waar we filosoferen in de zon
Waar kindergezang tussen de fruitbomen hangt
Waar men iedere week weer naar de zondag verlangt
Mijn kleine dorp in schilderijen gevat onder de bruine balken
(het hooi in ronde oppers staat te drogen)
dorp waar men nog de koe wacht en klare graanjenever snoept

dorp van mijn hart waar we binnen 14 dagen
onze nieuwe pastoor zullen inhalen
“hij loopt in burger” zegt Sigar en vertelt nog andere verhalen
herder, die we zonder complimenten onze dagelijkse zonden zullen verklappen

¹⁵ Stefaan Vandenbroucke, o.c., blz. 149.

(Foto's verzameling familie Claeys)

dorp met de prijsduiven van Dourdan
en met de vrome boertjes die ter kerke gaan
dorp in de avond met de kaarters rond de lamp
en de maan glurend door de ruiten
in de gluisperige nachten buiten
slaap wel, ik zal dromen
dat we eeuwig gelukkig mogen zijn

in zomergroen in zonneschijn
in herfstbruin
in blanke sneeuw
dit is onze gouden eeuw

Interesse voor vreemde culturen

Via zijn werk als piloot kwam Juul vaak terecht op exotische plaatsen, die in die jaren vijftig en zestig nog net niet waren bezoedeld door het massatoerisme. Hij raakte beïnvloed door deze culturen en godsdiensten. Vooral hindoeïsme en boeddhisme interesseren hem enorm. In 1976 trok hij helemaal alleen op een langdurige reis naar India, Kasjmir en Tibet, waar hij allerlei heiligdommen op grote hoogte bezocht. Juul maakte van de gelegenheid gebruik om verschillende verhalen te schrijven en tekeningen te maken. Het was een zgn. Simbad-reis waarbij de touroperator enkel zorgt voor de vlucht Schiphol-Dehli heen en terug. Er waren diverse langdurige uitstappen, o.a. naar Ladakh een bergachtige streek vlakbij Tibet. Op een bepaald ogenblik koos Juul ervoor om terug te keren via een oeroud bergpad samen met twee Nederlanders. De Nederlanders keerden al vlug op hun stappen terug, maar hij probeerde door te zetten. Het werd een lijdensweg die dagenlang zou aanslepen. Op een dag, de uitputting nabij, in de met ijs en sneeuw bedekte bergpas, werd de eenzame, doorweekte pelgrim door een 'barmhartige Samaritaan'¹⁶ uit zijn noodsituatie gered.

Over zijn reizen naar het Verre Oosten en de ontmoetingen vertelde hij in de stadskrant Vrij Deinzog nog het volgende: "In de Himalaya ben ik op pad

¹⁶ Het hele verhaal werd opgenomen in *Twee levens in de wolken*, blz. 178 tot 198.

Jules Claeys was leraar van 1973 tot 1995. De foto werd genomen tijdens één van de kunstreizen van de kunstacademie van Deinze.
(Foto archief SASK)

gegaan met wijze saddhu's, heilige vagebonden in oranje lompen gehuld, die me gewoon als hun broeder behandelden. In Ladakh was ik een tijdje te gast in Boeddhistische kloosters bij hooggeleerde doodsimpele lama's. In Phalgam, Kashmir, ontmoette ik een Mohammedaan die waarschijnlijk rechtstreeks uit de hemel kwam; zo een goed mens vergeet ik nooit meer. Het bleek een eenvoudige barbier te zijn, die tussen de goede daden door, moslimschedels kaal schoor op de markten. In de onmetelijke Sahara toonden de Marabouts me wat 'onmetelijkheid' eigenlijk is: een stukje zand, een deeltje heelal, een beetje zon op een lemen muur, die het tijdstip aangaf om God te loven, niets dan onmetelijke goedheid".¹⁷

De academiejaren in Deinze: van leerling tot meester

Juul Claeys volgde vanaf september 1966 - naast de academie in Gent - aanvullend een opleiding aan de Stedelijke Academie van Deinze en had het geluk begeleid te worden door Armand Blondeel (tekenen) en Roger Raveel (schilderen). "Het was een magische tijd" vertelde Juul hierover in een interview van 1978. "Er was eerst de leraar-leerling verhouding. Men kijkt naar die mensen op, die geloven aan wat u niet voor mogelijk acht. Achteraf wordt men vrienden, en ontdekt men dat er inderdaad nog zoveel mogelijk is".¹⁸

Eind oktober 1971 kwam er een tweede plaats vrij in de academie van Deinze van leraar waarnemingstekenen. Juul was dan nog volop bezig met de derde schildersklas bij Raveel. Cultuurschepen Boerjan, directeur Grootaert, de leraars Maurits Vanassche en Roger Raveel kwamen aandringen om zijn kandidatuur te stellen.

Het duurde nog een hele tijd voor hij overstag ging, want hij wilde nog wat vliegen.

Pas op 17 november 1973 startte hij zijn loopbaan in de academie, als opvolger van Roger Raveel. Hij bleef er net geen twintig jaar lesgeven. Wat begon als waarnemingstekenen lager secundair groeide uit tot schilderen (tekenen levend model) hoger secundair. Hij introduceerde ook kunstgeschiedenis, één uur per week. Er was onmiddellijk veel belangstelling voor.

¹⁷ Stefaan De Groote, Interview van kunstschilder Juul Claeys, *Vrij Deinze*, 30 juni 1978, blz. 25 en 26.

¹⁸ Stefaan De Groote, *o.c.*, blz. 25.

Nog over de relatie met Roger Raveel

Roger Raveel uit Machelen (1921) was iets ouder dan Juul Claeys en hij heeft hem ongetwijfeld van in zijn jeugd beïnvloed. Juul was met zijn 18 jaar te jong toen Raveel in 1948 de groep *La Relève* opstartte met Jan Burssens, Kamiel D'Havé en Pierre Vlerick en via deze club naam zal maken. Raveel ontpopt zich in de jaren vijftig en zestig als gangmaker van de Nieuwe Visie. In zijn zog werden enkele andere kunstenaars bekend, o.a. Raoul De Keyser, Etienne Elias en de Nederlander Reinier Lucassen.

Wanneer Juul Claeys in 1964 - eindelijk - zijn opleiding begon, was Raveel al goed bekend in kunstmiddens in binnen- en buitenland. Juul Claeys was één van de vele leerlingen in de streek die in het spoor van Raveel zal starten, temeer daar hij in Deinze les van hem kreeg tot in de jaren zeventig. Roger Raveel had blijkbaar oog voor het talent van zijn leerling. Juul Claeys zal aan een aantal van Raveels opdrachten participeren: in de Brussels metro, het Oostendse loodswezen en de kapel in Machelen. We weten dat het ook Raveel was, die wenste dat Juul hem opvolgde aan de academie in Deinze.

Wat vond Raveel zelf van zijn vroegere leerling en opvolger? Hij leidde in Wakken¹⁹ een tentoonstelling in en vertelde het volgende: "Juul Claeys kent de evolutie van de picturale taal vanaf de vroegste tijden tot heden: hij heeft veel gezien en wat hij niet zag in werkelijkheid, zag hij via de reproducties in zijn boeken en heeft hij er een aantal...Kunst is één geworden met zijn leven zoals dit steeds bij een echte kunstenaar is en moet zijn. Maar wat voor soort kunstenaar is Juul Claeys nu eigenlijk?"

Hij is inderdaad, evenmin als bijvoorbeeld Bonnard een kunstenaar die tracht de grenzen van het picturale medium te verleggen. Hij is begonnen als een gepassioneerde tekenaar en geëvolueerd naar een gepassioneerde schilder. Hij voert voortdurend een heroïsche strijd met het picturale medium en met zichzelf. En dit is, naar mijn mening, voor het ogenblik, misschien wel onbewust het belangrijkste thema en de belangrijkste drijfveer van zijn kunst. En meer en meer komt hij als overwinnaar uit de strijd: dit komt tot uiting in het feit dat hij er vaak in slaagt om een diepere zin te

¹⁹ Inleiding door Roger Raveel ter gelegenheid van de vernissage op 11 februari 1990 van de tentoonstelling van Juul Claeys in de galerie van Paul De Wever in Wakken.

geven aan de gestolde acties in de grafiek van zijn schilderijen door er een meer kosmische dimensie aan te geven. Het weggeschilderde en de overschilderingen hebben daarin een belangrijke functie”.

Evolutie van zijn werk

Juul heeft als kind altijd getekend. “Nog voor ik kon lopen observeerde ik de dingen en tekende ze. We woonden in Gottem, op het dorp, in een oude, nauwe straat, die ondertussen flink werd verbreed, en aangepast aan snelheid en efficiëntie. Op een zekere dag stond er een auto aan de overkant. Ik heb toen vanuit mijn kakstoel die auto bekeken en getekend. Het fenomenale was echter, althans voor de grote mensen dat ik, die nog geen voet in een school gezet had, er zelfs de letters had bijgetekend”.²⁰

Paul Huys, voormalig cultuuradviseur van de provincie, die hem heeft gekend in het Sint-Hendrikscollege: “Er zit voor mij nog altijd iets vreemds vast aan dat personage van Juul Claeys, die ik 35 jaar geleden leerde kennen, toen we samen op dezelfde schoolbank zaten; en die al zijn schoolboeken en schriften vol krabbelde met één wriemeling van tekeningen: ventjes (“peetjes” zeiden we) aaneengevlochten tot hele stripverhalen”.²¹

Tijdens zijn legertijd bleef Juul tekenen, maar in 1964 nam hij volop de draad terug op via lessen in de Academie in Gent en een paar jaar later ook in Deinze tot 1972. In zijn vrije tijd schilderde en tekende hij enorm veel of maakt lino's en houtgravures: mooie hoekjes in Zeveren, Poeke-kasteel, of Gottem-Leiehoek, dorpsfiguren zoals zijn buur Sigar, interieurs van 'boeredoeningskes', thematische onderwerpen zoals de 'vier seizoenen' of bijbelse taferelen. Zijn lino 'de slachter' uit 1967 wordt afgedrukt.²² Juul ging ook rapper en rapper schilderen en hij vertelt: “Langs de andere kant wil ik rap schilderen omdat er dan meer ziel meegaat in het werk. En anderzijds zou ik bezadigder willen zijn (zeker bij 't tekenen) om juister (en gemakkelijker) te werken”. Hij raakte in die periode ook sterk onder invloed van

²⁰ Stefaan De Groote, *o.c.*, blz. 20.

²¹ Paul Huys ter gelegenheid van een spreekbeurt bij de vooropening van een tentoonstelling in Desselgem, 1979.

²² Stefaan Vandenbroucke, *o.c.*, blz. 140.

Juul Claeyns in zijn atelier.
(Foto's verzameling familie Claeyns)

Raveel. Wat volgens Marc Van Haezebrouck Juul vooral boeide in het werk van Raveel was het weergeven van simpele, alledaagse dingen in een fris koloriet: een kat, een duif, een streepsjesmannetje, een wasdraadpaaltje”.²³ In de loop van zijn studies stelde hij reeds tentoon in Gent (1969), Oostende (1970), Munkzwalm (1970) en Brussel (1972).

Tijdens de tentoonstellingen in Desselgem (1979) en Deinze (1980) was de stijl ondertussen langzamerhand veranderd van realistisch naar een nieuwe werkelijkheid. Paul Huys vertelde hierover: “Juul Claeys’ geschilderde werkelijkheid is anders: hij gaat uit van het waargenomene, maar hij ordent de opstelling van de dingen in hun ruimte, hij manipuleert de vlakverdeling en het ritme van de lijnen en de vlakken onderling, hij orkestreert de kleur, hij vereenvoudigt, hij stelt beweging tegenover statische rust. Het wordt zijn werkelijkheid. Wat hij geeft, is ergens nog een afbeelding, een ingrijpend veranderend beeld van een werkelijkheid, maar nooit in die mate dat het vervreemd zou zijn van de intens waargenomen en beleefde werkelijkheid”.²⁴

Na de tentoonstelling in de Galerie Van De Voorde in 1980 kwam Deinze opnieuw aan bod via een tentoonstelling die plaatsvond tussen 14 februari en 2 maart 1987 in het Museum van Deinze en Leiestreek. De toenmalige voorzitter van de cultuurraad Hugo Van Hoey typeerde hem als volgt in de inleiding: “Juul Claeys heeft zijn eigen vormen, zijn speciale inhoud en zelfs zijn specifieke kleurschakering. De elementen in zijn schilderijen en tekeningen evolueren van concrete naar abstracte vormen. Zijn contrasterende kleuren, overwegend groenachtig blauw en rood werken samen met pittige details en geven aldus het geheel een agressieve en emotionele geladenheid. De vervorming van zijn figuren of zelfs van zijn landschappen, verhogen de expressie en geven samen met zijn kleurenexplosies een enorme spanning aan zijn werken. Het is soms alsof hij het ganse schilderij in beweging wil zetten.”²⁵ Hij schonk voor de gelegenheid een werk aan het

²³ Stefaan Vandenbroucke, *o.c.*, blz. 164.

²⁴ Tekst van de voordracht in Desselgem van Paul Huys wordt opgenomen in de ‘Nieuwsbrief van de galerie Van De Voorde’ van november 1980.

²⁵ Er werd voor de gelegenheid een *infomap* aangeboden die ter inzage is in het museumarchief.

(Foto's verzameling familie Claeys)

museum. In 1999 werden door het museum twee andere werken aangekocht, m.n. het tweeluik 'de nacht voor het feest' en 'Acheloüs de stier'.²⁶

Peter Claeys over zijn vader als kunstenaar

Mijn vader heeft als beeldend kunstenaar een immens oeuvre nagelaten. Ik heb hem zien beeldhouwen, tekenen, schilderen, houtgravures en ander grafiekwerk maken.

Toch is hij voor mij vooral een tekenaar gebleven.

Zoals je met een stok in het zand kan tekenen, zo kan je ook met de schilderborstel en verf op paneel tekenen. Ik denk dat pa niet zozeer in vlakken of kleuren of materie dacht, maar veeleer in lijnen en het dynamische spel daartussen.

Hij was een lijnensetzer in hart en nieren en had daar zijn eigen doorringende manier voor. Hij ging snel en expressief te werk. Op die manier corrigeerde hij soms als lesgever her en der in de tekeningen van de leerlingen. Ik kon van meters ver zien waar hij iets had neergezet; het waren zijn lijnen. In zijn landschappen is het verwonderlijk hoe bijvoorbeeld een koe herleid wordt tot een paar essentiële kronkels.

Zo is de stijl van vader eigenlijk gegroeid. In de jaren '60 en begin '70 nam hij nog ruim de tijd om alles vrij nauwkeurig weer te geven. Zijn verhaal was eerder inhoudelijk. Eind '70 en vanaf de jaren '80 zagen we dat de vorm belangrijker werd. De dynamiek groeide en de koe van twintig lijnen was er een van vijf geworden. Iets later zagen we maar een stuk van de koe meer en nog later werd het zoeken ernaar. Er ontstonden werken waar iedereen het zijne in zag. Of het nu levend model was of landschap; de dingen werden in stukken getrokken om een nieuwe vorm te krijgen.

Het werd een spel tussen verbergen en accentueren van vormen en kleuren.

De techniek daartoe varieerde tussen potlood, inkt, krijt, verf en alle mogelijke mengsels daarvan. Hij maakte tot ver in de jaren '90 tal van dergelijke vrij expressieve werken die ergens tussen figuratief en abstract balanceerden. Eind jaren '90 ontstond er iets wat ik een beetje als een

²⁶ Veerle Van Doorne, *Claeys Juul* in de *catalogus Museum van Deinze en de Leiestreek*, blz. 58 en 59.

recyclagetechniek beschouw. Hij haalde de stukken nu niet meer uit de werkelijkheid, maar uit zijn eigen voorafgaande werken. Er groeide een soort puzzelachtige, bijna decoratieve stijl.

Als ik dit alles zo aanschouw, moet ik bijna geloven dat zijn artistieke evolutie op deze manier rond was. Wat kon hij nog meer doen?

Mogelijk wist hij het en zou er weer nieuwe inspiratie opduiken, want stoppen met tekenen was niet zijn ding. Elke vijf minuten volstonden om nog een werkje te maken of om nog aan iets verder te werken. Schilderijen op paneel, tekeningen op de achterkant van navigatorkaarten of gemengde techniek op de binnenkant van een taartdoos? Voor hem was alles goed, zolang hij maar kon werken.

Vanaf het einde van zijn studies in de jaren zeventig maakte het werk van Juul Claeys inderdaad een opvallende evolutie door. Het duidelijk figuratieve evolueert naar een meer dynamische stijl waar landschapelementen nog goed herkenbaar zijn om tenslotte bij compleet abstract uit te komen. Op het einde van de jaren tachtig volgden de tentoonstellingen elkaar op. Na tentoonstellingen bij galerij Paul De Wever in Wakken (1990) en bij Galerij Het Labyrint in Kemmel (1990) zou hij nog meewerken aan een belangrijke overzichtstentoonstelling van 17 Vlaamse kunstenaars in het Casino Kursaal in Oostende in 1993. Hij zou overigens vanaf eind jaren zestig eveneens meewerken aan een tiental groepstentoonstellingen verspreid in heel Vlaanderen en in het buitenland: Noorwegen (Gordemoen), Nederland (Ooststellingwerf) en Duitsland (Siegen).

Juul Claeys zou met zijn kunstwerken een min of meer vaste stek vinden in de Galerij van Guido De Keulenaer in Gent. Juul kende Guido reeds op het eind van de jaren tachtig als verzamelaar van grafiek en via diens druktechnieken. Toen de galerij werd opgestart in 1992 organiseerde De Keulenaer een aantal tentoonstellingen over het werk van Juul Claeys: in 1992, 1994, 1995, 1996/97, 1998 en 1999. Guido De Keulenaer bestempelde Juul als een zeer innemend en bescheiden man, met een grote kennis over kunst; iemand die heel eigennuttig te werk ging, tegen alle richtingen in.

Vlasfeesten

Peter Claeys vertelde “dat Juul als kind van de Leie en het vlas zijn roots trouw bleef door diens deelname aan de driejaarlijkse Gottemse Vlas-

feesten. Hij heeft het bruisende dorpsleven van zijn geboortedorp altijd met plezier eer aangedaan door dan meerdere toegepaste werken over het vlas tentoon te stellen. Men kreeg zo een boeiende ‘fusion’ van documentaire nostalgie in een hedendaags kleedje. Hij toonde echte vlasteren waar de sfeer van vroeger duidelijk voelbaar was verwerkt in zijn typisch expressieve stijl”.

Hij ontwierp ook een vlag voor ‘Gottem vlasdorp’ (was te zien in de kerk tijdens de uitvaartplechtigheid) en niet in het minst het monument ‘De Vlasser’. Reeds enkele jaren voor zijn dood was hij met het ontwerp daarvan gestart. Hij liet meerdere voorontwerpen maken en had, omstreeks een jaar voor zijn overlijden, alles afgewerkt. Net na zijn dood kwam er de goedkeuring om het werk uit te voeren. De realisatie is dan verder opgevolgd door zijn schoonzoon Geert Vercaemer (beeldend kunstenaar en docent aan de academie in Gent).

Juul overleed op 15 februari 2002 en werd begraven in zijn geboorteplaats Gottem, naast die andere merkwaardige figuur Camiel De Waegenaere. Enkele maanden later, tijdens de Vlasfeesten in juli 2002, herdacht Gottem hem met de tentoonstelling in de Vlasschuur onder het thema ‘een nieuw leven’. Op dat ogenblik werd eveneens ‘De Vlasser’ ingehuldigd en het beeld staat nu op het pleintje naast de gemeenschapszaal.

In 2004 wordt opnieuw aandacht besteed aan het werk van Juul Claeys. Er is een tentoonstelling gepland van 26 juni tot 5 september in het Museum van Deinze en de Leiestreek. Ook tijdens de Open Monumentendagen op 14 september 2004 zal in Gottem opnieuw werk van hem te zien zijn.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria- Leerne

“VLAMSCH SCHRIJVEN EN IS GEEN KERMIS”

De correspondentie van een naar Amerika uitgeweken familie van Poeke. Enkele beschouwingen.

Inleiding

Het Oost-Vlaamse dorp Poeke ligt in een streek van waaruit in de 19de en in het begin van de 20ste eeuw talrijke mensen naar Amerika en Canada zijn geëmigreerd. Er zijn niet zoveel stenen of bronzen monumenten in onze omgeving die blijvend herinneren aan die talrijke zoekers naar meer welvaart en geluk in het verre Amerika.

Op de grens van Wingene, Ruiselede en Sint-Maria-Aalter, dichtbij de radiotorens, staat rechts van de weg een sobere bakstenen kapel die een bezoek overwaard is. Je kan er de namen lezen van honderden uitwijkelingen uit onze streek die in de vorige eeuw hun thuis verlieten om in Amerika een tweede, hopelijk beter leven op te bouwen.

In Lotenhulle hangt tegen de gevel van de vroegere jongensschool de stenen beeltenis van Edward Corijn. Hij maakte zich zo verdienstelijk voor de vele Vlaamse emigranten in de streek van Moline (Illinois), dat hij op het eind van zijn leven de titel van Belgisch consul mocht voeren.

Verder gebeurt het dat er nu en dan een - meestal bejaard - familielid uit Amerika in één van onze dorpen belandt met de dringende vraag naar meer informatie over zijn familiale “roots”. Vorig jaar nog kwamen nazaten van de families De Groote en Van Der Haeghen bij mij in Lotenhulle op bezoek. Ze wisten dat hun ouders uit de Veldhoek, een Lootse wijk, afkomstig waren. Het was een waar genoegen vast te stellen met hoeveel warme nostalgie dergelijke mensen het landschap en alles wat oud is erin bewonderen en fotograferen. Voor zo’n familie-toeristen zijn onze landschappen als het ware levende bindtekens die hen herinneren aan de verhalen van hun vader of moeder. Het is alsof ze in hun oude dag opnieuw contact willen zoeken met het land van herkomst van hun familie, alsof ze een familiale levenscirkel bewust willen afronden.

Een ander tastbaar bindteken tussen familieleden van hier en van over de oceaan, zijn de brieven en foto’s die ze elkaar indertijd hebben opgestuurd. De eerste generatie draagt meestal nog grote zorg voor dergelijke documenten. Voor de tweede en derde generatie is die zorg al niet meer zo evident. Het Vlaamse spreekwoord “Uit het oog, uit het hart” is spijtig genoeg

in dit geval dikwijls van kracht. Met de overledenen worden ook de documenten die aan hun bestaan herinneren, begraven of verbrand. Ongeruimd staat netjes.

Gelukkig zijn er uitzonderingen, families of individuele personen, die de familiedocumenten van vorige generaties met zorg en liefde bewaren en koesteren. De familie Verstraete van Poeke is zo'n familie.

Voor een paar jaar overleed één van de zonen, André Verstraete. (1927 - 2001). Hij was zonder twijfel één van de laatste Poekse emigranten naar Amerika. Hij emigreerde in 1957 naar Toronto in Canada waar hij eerst als metselaar en later als magazijnier in een papierfabriek was tewerkgesteld. In 1992 keerde hij weer naar zijn Poekse thuis, het vroegere café "Burgerwelzijn" in de Knokstraat. Samen met zijn moeder, zijn zus Maria en zijn broer Henri heeft hij er een mooie oude dag gesleten. Zolang hij nog leefde, was Amerika geregeld onderwerp van gesprek thuis. Hij was trouwens niet de eerste van de familie die naar Amerika was uitgeweken. In 1906 al vertrok zijn tante Elodie Lampaert, de zus van zijn grootmoeder langs vaders zijde, met haar man en kinderen naar de States.

Ze is nooit meer naar Poeke weergekeerd. Ze bleef wel jarenlang trouw prentkaarten en brieven naar haar familie in Poeke sturen. Aan de hand van die brieven en van de erbijgevoegde foto's proberen we een beeld op te hangen van wat emigreren naar Amerika toen betekende, zowel voor de vertrekkers als voor de achterblijvers. Voor zover we konden nagaan, zijn alleen de brieven van de uitwijkelingen bewaard. Ze spelen in dit verhaal uiteraard de hoofdrol.

De Poekse familie Van Goethem-Lampaert in Amerika

In de zomer van 1906 vertrok de familie Henri Van Goethem-Elodie Lampaert uit Poeke naar het dorp Lenexa, niet ver van Kansas City in Moline-USA. Het gezin bestond uit vader, moeder, dochter Madeleine en de zonen Maurice, Julien en Leon.

Maria Verstraete herinnert zich nog goed dat haar grootvader, Henri "Peetje" Verstraete dikwijls verteld heeft dat veel Poekse emigranten naar de streek van Kansas trokken. De meesten waren er als katoenplukkers op de katoenplantages tewerkgesteld.

De familie Van Goethem-Lampaert echter wilde in Amerika zelfstandig gaan "boeren", een eigen bedrijf uitbouwen. Ze waren verwant met de huidige familie Verstraete doordat grootvader Henri Verstraete met Irma

Foto van de familie Henri Van Goethem-Elodie Lampaert met kinderen
Leon, Maurice, Madeleine en Julien.
(Foto Maria Verstraete)

Lampaert was gehuwd. Deze Irma was de zus van Elodie, de echtgenote van Henri Van Goethem.

De vier kinderen Van Goethem (Léon, Maurice, Julien en Madeleine) en de vier kinderen Verstraete (Alice, Jan, Jozef en Maurice) waren ongeveer even oud en ze waren samen in Poeke opgegroeid. Ze kenden elkaar dus zeer goed. Het was vooral tante Elodie Lampaert die, eenmaal in Amerika aangekomen, de correspondentie met de familie Verstraete in Poeke verzorgde. Ze had een zeer mooi handschrift wat het lezen van haar brieven uiteraard fel vergemakkelijkt.

Uit de beginperiode van hun verblijf in Amerika zijn er alleen postkaarten bewaard die tante Elodie op de keerzijde van commentaar voorzag. Ze zijn vooral naar de kinderen van haar zus, Emma, verstuurd. Wellicht zijn het antwoorden op kaarten die de kinderen Verstraete zelf naar hun familie in Amerika hadden verzonden.

De oudste prentkaart van 20 november 1907 is gericht aan de jonge student Maurice Verstraete in het Pensionnat St.-Henri in Deinze. Op de keerzijde ervan schrijft ze:

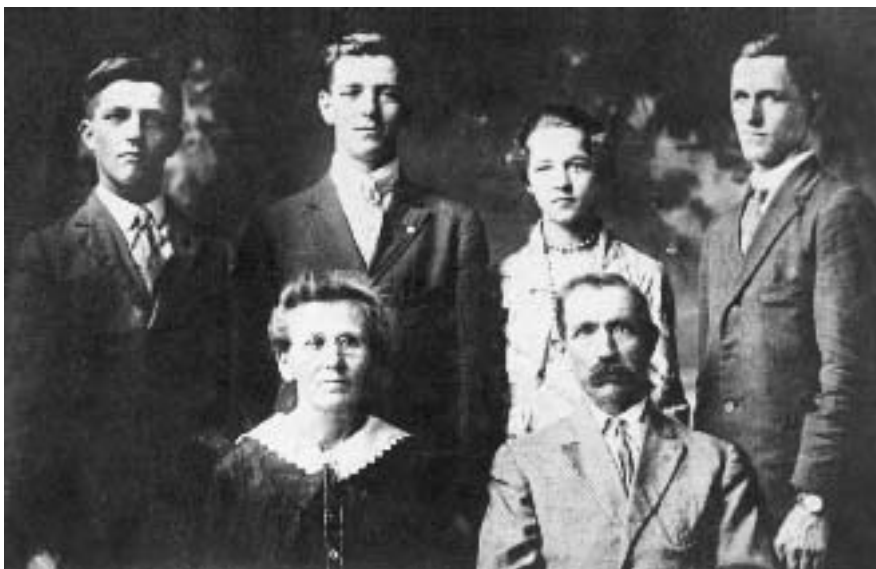
“Maurice

We zijn allen in volle gezondheid. laat spoedig weten als gij deze kaart hebt ontvangen. wij hebben u eene zichtkaart gezonden op 15 mei en eene op 20 juli welke gij zegd beide niet ontvangen te hebben. als gij dit niet ontvangt zal ik u geene meer sturen maar van zohaast gij mij wederschrijft zal ik u dadelijk antwoorden. Ontvangd, beste Maurice, de hartelijke groeten van ons allen. Uwe tante Elodie.”

Op 7 augustus 1908 schrijft ze aan vader Henri Verstraete - Poucques - Belgie - Europe, dat ze

“een brief ontvangen heeft van uw Maurice uit Deinze. het doet mij waarlijk veel genoegen te zien dat hij zooveel vooruitgang gedaan heeft in het leeren, want zijn geschrift is bijzonder wel. het is te hopen dat den anderen (= Jan en Jozef) die nu zijne plaats ga vervullen het ook zoo zal doen. van-daag zijn Leon en Magdaleine ook den eersten dag naar de school.”

Op een prentkaart van 20 april 1909 aan M(elle) Alice Verstraete - dorp - Poucques lezen we:

Het gezin Henri Verstraete-Irma Lampaert. Vlnr. Alice, Jan, Jozef en Maurice.
De foto werd in 1898 genomen.
4 kinderen bleven in leven, 8 stierven bij hun geboorte.
(Foto Maria Verstraete)

“het is toch spijtig niet waar! dat de reis zo groot is dat gij verleden zondag aan ons feest niet hebt kunnen deelnemen...”

Op 11 december 1909 schrijft ze twee prentkaarten naar Jan en Joseph, toen beiden student in het pensionat Ste-Henri te Deinze.

“Wij waren waarlijk content eene kaart van u te ontvangen en dat Joseph nu ook bij u Jan in school is. tragt maar goed te leeren, want de geleerdheid is waarlijk een groote schat op aarde. onze Julien Leon en Madaleine gaan hier ook naar school. spijtig niet waar dat gij later naar elkanderen niet zult kunnen schrijven want het weinig Vlaamsch dat zij konden schrijven en lezen als zij van u weggingen uit België hebben zij omtrent allen vergeten maar zij leezen zeer goed hun engels en spreken zeer vloeiend de taal ware het niet door mij dat ik nooit niet anders spreek of Vlaamsch, maar vooral Magdaleine zou weldra geheel die taal vergeten hebben. Nu laat ik u weten dat wij allen in volle gezondheid zijn.”

Elodie schreef behalve prentkaarten waarschijnlijk ook brieven naar haar zuster maar die zijn verloren gegaan. Uit de prentkaarten die ze naar haar nicht en naar haar kozijns schreef, spreekt haar hunker naar familiale verbondenheid. De gehechtheid aan haar familie leefde bij Elodie blijkbaar nog sterk. Ze gaf - zoals het een goede tante betaamt - wijze raad aan de kinderen van haar zuster. Na enkele jaren al is ze zich ervan bewust dat de afstand stilaan een verwijdering teweegbrengt. Spontaan merkt ze de achteruitgang op van de kennis van het Vlaams van haar eigen kinderen. Zelf is ze zich nog niet bewust van de sluipende veramerikanisering die haar eigen Vlaams taalgebruik teistert.

De Poekse Amerikanen “boeren” goed vooruit in hun nieuwe vaderland. Ze kunnen het zich veroorloven cadeaus op te sturen naar hun familie in Poeke. Op 6 april 1912 schrijft Elodie:

”Bij dezen wenschen wij u allen een zaligen Paschen. Op 3-den dezer heb ik naar stad geweest en u het geld verzonden voor dien tricot. laat weten als u mijnen brief alsook den brief en boek voor Alice, alles hebt ontvangen. nu is het goed weder bij ons...”

Algemeen zicht op de stad Kansas City in Moline USA omstreeks 1900.
(Prentkaart Maria Verstraete)

Prentkaart met katoenplukkers naar Poeki verstuurd in 1908.
(Prentkaart Maria Verstraete)

De Eerste Wereldoorlog

Tussen 1912 en 1915 is er geen correspondentie bewaard gebleven. Toch is er zeker briefwisseling geweest die is verlorengedaan. Maria Verstraete weet van haar vader Jan Verstraete dat nog voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog tante Elodie aan haar zus en schoonbroer heeft voorgesteld om de kinderen Verstraete naar Amerika te laten overkomen om zo samen de oorlogsdans te ontspringen. Zoon Jan Verstraete had dit maar al te graag gedaan maar zijn ouders waren ertegen. Ze zagen hun gezin liever samenblijven. In die tijd luisterden de kinderen nog naar de wil van hun ouders. Jan is samen met zijn twee broers onder de wapens geweest tijdens de oorlog. Gelukkig hebben ze het er allen levend van afgebracht.

Tante Elodie moet er fel op gerekend hebben dat de “Verstraetjes” wel naar Amerika zouden overkomen. In een brief van “agternoen, 12 mei 1914” schrijft ze aan haar nichtje Alice Verstraete:

“wat zoudt het toch veel beter geweest hebben, had gij hier allen bij ons kunnen zijn want geloof waarlijk dat er geene dagen en passeeren dat wij over u allen niet en spreken want ofschoon ver van u af zullen wij toch altijd lief en leed met u deelen. nooit of nooit zullen wij u vergeten en als gij later van tijd als alles eens gepasseerd is, zou dienst van ons noodig hebben gij moet ons niet sparen. het zal ons altijd groot plaisir doen u eenigen dienst te kunnen doen. de verleden week droomde ik iederen nacht van u maar meest van uwe broeders. sedert wij den brief van Maurice terug hadden gekregen spraken wij toch zooveel over u. en dan des 's nachts in mijne dromen zag ik uwe broeders den eenen nacht was Maurice tot Prudent Braeckeveldts toegekomen. den anderen nacht waren uwe broeders daar al te samen aangekomen. wij kregen eenen telephone dat wij er naar Kansas city moesten omme gaan. of ik blijde was moet ik u niet zeggen. maar als ik waker wierd ten was niet. maar nu we zijn toch een weinig getroost daar wij nu toch weten dat u nog al in goede gezondheid zijt.”

De eerstvolgende bewaard gebleven brief uit Amerika dateert van 9 maart 1915 en is aan zoon Maurice Verstraete - Ecole Condorcet - Rue Notre Dame - Pas de Calais - France gericht. De drie broers Verstraete waren allen naar Frankrijk getrokken na het begin van de Grote Oorlog in 1914. Ze dienden er op Frans grondgebied in het Belgisch leger.

De brief werd vanuit Olathe verstuurd. Dit dorp, eveneens niet ver van

De familie Henri Verstraete-Irma Lampaert juist voor de Grote Oorlog
in 1913: Alice, vader, moeder, Jozef en Jan.
(Foto Maria Verstraete)

Kansas City, was de nieuwe verblijfplaats van de familie Van Goethem-Lampaert.

De inhoud ervan geeft goed weer hoe de Poekse Amerikanen aanvankelijk tegen de oorlog in Europa aankeken. Het lijfsgevaar bracht de familie als het ware gevoelsmatig weer dichter bij elkaar. De aanspreking is niet meer Maurice, Alice of beste Jan en Joseph maar

“Allerliefste maurice

U schrijven hoe blijde wij waren als wij u brief ontvingen is mij onmogelijk. het is nog maar eene uren ik ben reeds bezig met u een antwoord te schrijven. wat zijn we toch allen content te vernemen dat gij in volle gezondheid zijt, alsook uwe goede ouders broeders en zuster. wij spraken toch nog dikwijls over u allen, want sedert den oorlog beginnen was, hadden wij juist eene kaart ontvangen uit Belgiëën die kwam van uwe moeders was verzonden in de eerste dagen van october. nu in dezen brief zal er I dollard in zitten. laat weten als u het goed hebt ontvangen. wij denken. wij denken dat het onvoorzichtig is geld in de brieven te steken, bijzonderlijk in oorlogtijden. alles word onderzocht, denken wij. nu maurice, als gij iets noodig hebt, gij moet niet beschaamt zijn het ons te laten weten maar terzelfdertijd zoudt gij ons het adres van de post moeten opsturen waar wij u wat geld kunnen zenden. nu ook vandaag met dezen brief zal ik u eene vlaamsche gazet zenden uit america als wij er u kunnen plaisir mede doen, zullen wij u nog zulke gazetten zenden en als gij ons eens eenen grooten brief schrijft waar uwe gevaarten van den oorlog in staan en wat gij gehoord en gezien hebt dan zal ik hem ook eens in die gazet doen zetten. wij hebben hier ook alle dagen de Engelsche gazetten en zien er ook al de vreedheden van den oorlog in, al wat er vandaag bij u in het oorlogsveld gebeurd weten wij hier morgend in onze gazetten. het is waarlijk vreed wat er al in belgie moet gebeuren en dat al door den hoogmoed van eenen zot gelijk den dutsch, maar america heeft waarlijk medelijken met belgie en zal er voort voren zorgen omdat de belgen toch niet en zoude uithongeren. nu Maurice als gij antwoord laat eens weten als gij kunt nieuws ontvangen van uwe ouders en zuster en van uwe broeders. hoelang zijn uw br. al in frankrijk. weet gij geen nieuws van uwe ander onkels en tantes. ik heb verscheidene brieven geschreven verleeden zomer naar geheel de familie maar van niemand niets ontvangen.

Nu wat anders. wij zijn geverhuisd over 2 maanden. wij hebben ons vele

Soldaat Maurice Verstraete met zijn compagnie in Oude God gekazerneerd
in december 1913. Hij zit op de 2de rij,
rechts van de man met de hand onder zijn kin.
(Foto Maria Verstraete)

vergroot. wij wonen nu op eene groote schoone hofstede van 160 gemete. wij hebben 6 schoone werkpaarden zonder de jonge. wij zijn allen in goede gezondheid. de jongens zijn al te huis en Madaleine gaat naar de school. nu heeft Henri en de jongens een goed leven. er is nu niet veel te doen. wij hebben over 4 dagen eenen grooten sneeuwstorm gehad. zij ligt zeer dik maar in de zomer hebben zij het zo goed niet. het is hier zeer heet van zoohaast de sneeuw nu weg is zal er vele werk zijn. als het u mogelijk is, laat aan uwe ouders weten van onzen brief alsook aan uwe broeders en schrijft ons toch dikwijls.

*Nu Beste Maurice, stel het voort wel en ontvangd ons aller beste groeten.
Van uwe familie uit america
Henri, Elodie en kinders”*

Deze brief toont aan hoe de Poekse Amerikanen vooral via de eigen Amerikaanse en Engelse kranten over de oorlog dachten. Begin 1915 voorzagen zij evenmin als de mensen hier welke catastrofale omvang de oorlogsramp in de loop van de volgende jaren nog zou aannemen. De voedselschaarste was in hun ogen een probleem dat zij, Amerikanen, wel voor ons zouden oplossen. Blijkbaar was de oorlog op dat moment voor hen nog een ver-van-mijn-bed-show. Ze beseften toen nog helemaal niet dat het vele heuglijke nieuws over hun voorspoed enigszins pijnlijk kon overkomen bij hun familie in bezet België. Hun inschatting van de oorlog is enkele maanden later al grondig veranderd. In een brief van 19 juli 1915 naar Joseph Verstraete schrijft tante Elodie:

“gij kunt niet gelooven hoe benieuwd wij zijn nieuws van u allen te krijgen. nu vooral met dienen vreeden oorlog. wie zou er dat toch ooit gedacht hebben dat dat schoon België zoo eene verwoesting zou ondergaan hebben. en zoo een mensche slagterij. het is waarlijk toch te vreed wat wij hier dagelijks in onze gazetten vinden. van die vreedheden van den oorlog. maar het is te hopen dat het niet meer lang zal duren. Och mogte den dag welhaast aanbreeken, dat met de gratie van God en de hulp van de verbondene legers. den duitsche zot uit het lief België gedreven word want wij hier ook voegen onze gebeden met de uwe, voor den goeden uitslag van den oorlog en het behoud van u allen. hier bij voeg ik eenen dollar zend hem naar Maurice. ik denk hij heeft hem het meest noodig. van zoohaast gij ons hebt geantwoord, zullen wij u wederom wat in den brief voegen. laat niet na ons allerbeste groeten te doen aan Jan en maurice; zegd hun dat wij al te samen

Julien Van Goethem aan het ploegen bij het ouderlijk hof
in Olathe bij Kansas City.
(Foto Maria Verstraete)

eene novene gedaan hebben van negen agtereenvolgende dinsdagen ter eere van den H. Antonius een paternoster voor hun behoud en de gezondheid van u allen. nu Lieve Joseph zal ik u eene vlaamsche gazet zenden die wij hier iedere week hebben uit Moline. nu sedert 2 weken beginnen zij met de namen er in te zetten van de belsche soldaten die in dutschland krijgsgevangen zitten. misschien dat gij er zult in vinden die gij kent. indien gij er belang in stelt wij zullen u die gazet regelmatig ieder week zenden...

De brief toont treffend aan dat de kranten (waarschijnlijk ook de radio) voor de doorsnee Amerikaan het beeld van de oorlog bepaalden. Voorts toont hij ook aan dat het gemeenschappelijk katholiek geloof in tijden van gevaar voor de Vlaamse en Amerikaanse familieleden een bron van troost was. De oorlog bleef maar duren. Ten slotte moesten ook de Amerikaanse bondgenoten zich in de strijd werpen om de eindoverwinning te forceren. De neven uit Amerika kregen eveneens hun oproepingsbevel. De Europese oorlog groeide uit tot de Eerste Wereldoorlog.

Op 26 december 1917 schrijft Elodie volgende brief aan haar *“teerbemide cozijn Jan”*, die op dat moment als soldaat in Frankrijk was ingekwartierd

“de verleden week hebben onze jongens Maurice en Julien hunne onder-vragingspapieren gekregen, welke zij hebben moeten invullen (met honderde van vragen) en ze terug gezonden. wanneer zij nu zullen moeten vertrekken naar de oefeningskampen weten wij nog niet. maar dat zal waarschijnlijk met aanstaande lente zijn. het is spijtig dat America zoo weinig gereed was, als het oorlog verklaarde, maar nu hebben zij reeds meer dan 2 000 000 mannen gereed voor het westerfront. iedere week worden er vele overgezonden. er zijn er nu 9 000 000 welke hunne papieren hebben gekregen voor hun gereed te maken voor de trainingskampen...”

Het vervolg van de brief toont aan dat de Van Goethems hun handen vol hadden met het werk op hun nieuwe boerderij in Olathe.

“nu zal ik iets over ons laten weten. gij weet dat we zijn verleden maart op deze 400 acers farm komen wonen. gij kunt denken bij u zelf dat wij het goed gemaakt hebben. als ik u zal zeggen dat wij rond de 7 duizend dolars er op gemaakt hebben. wij pachten hier 1200 dolars per jaar en wij hebben nogal wat tegenslagen gehad sedert verleden jaar kersavond tot nu hebben wij 5 paarden verloren. nu hebben wij nog 10 paarden, 6 die werken en

*4 jongere. wij hebben ook 3 mulezels die werken en gisteren hebben wij er nog 1 koppel bijgekogt voor 350 dollars die zij nu gaan inspanen voor in de lente beginnen voor goed te werken. dan zullen wij dagelijks 5 mulezels aan het werk werken. die kunnen veel beter in de heete dagen van de zomer werken dan de paarden als wij hier ploegen. Het is eenen ploeg met twee sharen en daar liggen altijd 4 paarden of ezels aan. zulke ne ploeg kost nu 100 dolars. over drie jaren was het 60 dolars. alles is dobbel duur nu. wij hebben eene machien voor pikken en binden van 200 dolars, een zaaïmachien 90 dol., eene maaimachien 75 dolars, eenen afroomer 90 dol.. wij hebben ons eenen nieuwen buggy gekogt voor 100 dolars. gij kunt niet gelooven dat er zooveel geld in het alam zit op eene groote farm en alles is toch dobbel duur. de boter kost nu _ dollar het pound, de eieren per dozijn ook zooveel. over zes jaren hebben wij maïs verkogt voor 40 cens den busse. nu hebben wij 1,40. dat meent 1 dolar en 40 c. tarwe die wij dan verkogten voor 60 cens hebben wij nu 2 dollars haver thans 25 c., nu 80 cens. vette zwijnen verkogten wij thans voor 5 dollars het 100 pound levende gewegen. nu hebben wij 18 dollars. maar alles wat wij van noodig hebben is ook ongelooflijk duur. de schoenen kosten van 5 tot 10 dolars het paar, werkbroecken 2,50, blauwe hemde 1 tot 2 dolars; ik denk Beste Jan dat is nu genoeg voor dezen keer. de mailman zal gaan komen en ik zou willen den brief mede geven. hierbij 2 dolars tegen gij nog eens naar s gaat. Madalene zegd besten dank for u kaarten. zij bewaard al de kaarten die zij nu kan krijgen; alvoor te eindigen wenschen wij u alle een goed en zalig nieuwjaar en verhopan dat dit jaar 1 jaar van zegenpraal en overwinning zal wezen waarnaar wij toch al zoo vurig verlangen. Beste Jean vaarwel en ontvang de beste groeten van ons allen.
Uwe tante en familie. Elodie”*

Hoewel de oorlogsdreiging ook voor de Poekse Amerikanen gevaarlijk dichterbij kwam toch bewijst de uitvoerige opsomming van hun materiële vooruitgang dat hun dagelijks leven nog steeds hoofdzakelijk op hun werkzaamheden op de boerderij was gericht. Ze zijn blijkbaar gerust in de goede afloop van de verre oorlog en kijken al vooruit naar de toekomst. Wat in Elodie's brief opvalt, is de toenemende invloed van het Amerikaans-Engels op haar Vlaams.

Op 23 mei 1918 schrijft Elodie naar Joseph:

“tot nu toe zijn er nog geene van onze jongens ingelijfd in 't leger. zij zijn nu alle drie in de “State Guard van Kansas” ‘k geloof dat dat is gelijk in België vroeger de garde civique. zij moeten 2 maal per week naar Olathe gaan (drillen) leeren om 7 uren des avonds maar nu rijden zij er altijd naartoe met onzen otomobile. wij hebben nu ook eenen gekoot over eenige weken voor 746 dolars met de toebehoorten er bij kost hij ons al 800 dolars maar het is eenen grooten voor 6 personen. wij zitten er al te samen in...

wij hebben een abonnement betaalt voor Jan op de Gazette van Moline van April tot October. als gij verlangd eens wat nieuws uit België te vernemen gij kunt de gazet van Jan vragen agter hij ze gelezen heeft..

wij hebben ook al 2 brieven van Maurice ontvangen welke wij beide met keerende post hebben beantwoorden hem het gevraagde hebben opgestuurd voor zijne genezing te verhaasten. hij schrijft ons ook dat hij welhaast zal gereformeerd worden en wij hebben hem voorengesteld als hij er gedacht vooren heeft van onmidelijk bij ons te komen hier en hier te blijven voor den duur van den oorlog tot hij het geluk heeft naar zijne Geliefde Ouders en zuster te mogen terug keeren. als hij er gedacht vooren heeft moet hij met niets inzitten. wij zullen alles bekostigen juist gelijk wij het voor ons eigene kinders zouden doen...

Uit deze brief van Elodie spreekt heel sterk het medeleven van de Amerikaanse Poekenaars met hun onfortuinlijke familieleden die in het verre België de oorlog aan den lijve moesten ondervinden. De oudste zoon Maurice Verstraete was bij het begin van de oorlog gekwetst geraakt maar kreeg tijdens zijn verzorging achter de frontlinies tyfus. Ten gevolge van het langdurige genezingsproces verbleef hij het grootste gedeelte van de oorlog in Cap Ferrat in het Zuiden van Frankrijk.

De familie Van Goethem-Lampaert wilde de ongelukkige Maurice onvoorwaardelijk helpen. Niet alleen met woorden of met kleine geschenken maar metterdaad had hij dat gewild. De oorlog tegen de gemeenschappelijke Duitse vijand had de gemeenschappelijke band als het ware versterkt. De familie voelde zich duidelijk hechter dan tevoren in vreedstijd met elkaar verbonden. Het grootste aantal brieven dat is bewaard, dateert trouwens uit de oorlogsperiode.

Jan Verstraete uit Poeke als soldaat in Frankrijk tijdens WO I.
Naast hem een zekere gendarm De Vos.
(Foto Maria Verstraete)

Na de oorlog

Uit de periode van na de oorlog bleven slechts vijf brieven bewaard. De eerste brief uit Amerika naar Poeke dateert van 1 januari 1919. In feite verstuurd de Van Goethems twee brieven in dezelfde brief: de ene in inkt geschreven door dochter Madeleine en de andere in potlood opgesteld door vader Henri Van Gothem. Madeleine schrijft:

“Allerliefste Onkel, tante en familie

In den naam mijner ouders kom ik u allen een gelukzalig nieuwjaar te wenschen. wij zijn zeer verwondert nog geen nieuws van u ontvangen te hebben. Had mijne moeder kunnen schrijven, zij had reeds sedert twee maanden naar u geschreven maar het is nu reeds twaalf weken dat zij haren regten-arm heeft gebroken, en tot nu toe kan zij er nog niets mede doen. lat niet na AUUB subiet ons eenen brief te schriven. wij verhopon toch dat moeder tegen dien tijd u wel zal kunnen antwoorden. wij zijn al in goede gezondheid. En in den brief van Mijnheer Hippoliet De Vos hebben wij gezien dat u ook allen in volle gezondheid zijt. Hetgeen ons grootelijks verheugd. zijt zoo goed Beste Onkel en tante ons adres aan Mr. De Vos te geven met verzoek ons ook eens te schrijven. Het doet moeder veel verdriet dat zij u niet kan schrijven maar haar hand begint te beterenen zij verhoopt van binnen eenigen weken u zelve te kunnen schrijven.

Nu lieve Onkel en tante, moet ik eindigen, want voor mij vlamsch schrijven en is geen kermis, als ik u zal zeggen dat moeder hier bij mij zit en letter voor letter mij alles moet voeren zeggen.

En de hoop spoedig veel nieuws van u te ontvangen groeten wij u allen minzaam.

Uwe niecht madalene Van Gothem.”

Vader Henri Van Gothem, die blijkbaar niet gewoon was veel te schrijven, voegt er in potlood volgend met zichtbare moeite geschreven bericht aan toe:

“schoon Broeder en zuster en kinderen

ik wil er ook eenige woorden bij voegen en u ook een gelukig nieuwjaar te wenschen. het is te hopen dat het een beter jaar zal zijn dan de vorige, nu laat niet na spoedig te laten weten hoe het met u allen is, het is lang dat wij geen nieuws van uwe zonen hebben ontvangen uitgenomen van Josef die

Soldaat Maurice Verstraete met ziekteverlof in Cap Ferrat november 1916.
(Foto Maria Verstraete)

schrijft goet engels en Madalien antwoord altijd subiet, en hoe is het met Maurice. is hij al vrij van dienst en hoe is het met jan, die is tog ook nog in goede gezondheid hopen wij. sedert Elodie niet meer kan schrijven weten wij van niets meer, met ons gaat het ook al wel. leo is ook soldaat. hij was juist gereedt naar over te gaan naar frankrijk als de vrede geteekend wiert. hij is nog in het kamp en Mories was gereet om ook binnen te gaan het was goet dat den oorlog gedaan was hadt het moeten duren tot nu onze zonen waren reeds alle 3 binnen en wij hadden ons werk niet kunen doen en ons hof van 400 ackers ik moet eindigen met eenen handdruk van verre u schoon Broeder H Van Goethem

Op 17 maart 1919 ontvangt men in Poeke een zeer lange brief van tante Elodie. Ze is blijkbaar erg blij dat ze weer zelf kan schrijven nu haar arm is genezen. Wellicht onder invloed van de sterke anti-Duitse tijdsgeest van dat ogenblik grijpt ze de kans om in haar brief eens goed haar gedacht te zeggen over wat zij over Duitsland en over de Duitsers vindt. Ze heeft ook oog voor de stijgende naoorlogse levensduurte in Amerika wat haar de toekomst somber doet inzien. De geschiedenis zou haar gelijk geven want de grote Amerikaanse Depressie zou eind de jaren twintig volgen.

“Lieve Broeder, Zuster en Alice

Het is reeds 3 weken dat wij uwen welkome brief hebben ontvangen, ik zou eerder hebben geantwoord maar ik kon nog niet goed schrijven en ik wilde u zelve antwoorden. het is den eersten brief dat ik met inkt schrijf. ik heb er al eenige beantwoord maar allen met potlood geschreven. mijn arm betert stillenkens aan. ik kan al beginnen wat werken en kan al naaien nu op de machine. Nu heeft het ons veel plaisir gedaan eenen brief van u te ontvangen, en te zien dat u nog allen in goede gezondheid zijt. dat is toch het bijzonderste na zooveel te hebben moeten uitstaan en nu zal den toestand in Belgie toch wel stillekens aan verbeteren. nu dan die smeerlappen daar niet meer en zijn om alles te rooven en te steelen. wat moet het toch hard geweest hebben zoo meer dan 4 jaren zooveel ongelijk te moeten verdragen en thans nog niet te mogen spreken. maar na lijden komt verblijden. nu is het een groot verschil in plaats van de dutsche in Belgie het zijn de Belgen die nu in dutsland zijn. een ding is spijtig. dat is dat het hun niet is toegelaten alles te vernietigen en te vermoorden gelijk zij in Belgie en noord Frankrijk hebben gedaan. nu gaat America eeten naar Duitsland zenden

maar waar ik den baas zij zouden niets krijgen. zoo een slegt volk zij zouden ze liever allen laten creveeren maar America is veel te goed. het heeft hem ook te veel laten bedriegen. hier waren bij duizende dutsche spioenen in dit land die met millioenen schade hebben gedaan hier in Kansas city alleen en met ontploffingen en branden en zoo was het america door. met duizende van menschen zijn er hier al door dat slegt volk dood. en nu nog doen zij anders niets of al dat niet en deugd. overal zijn er groote werkstakingen. en dat slegt volk is de schuld van alles. Ja sedert het begin van den oorlog is hier ook alles zoo kostelijk. alles is ook drij tot 4 maal durer of vroeger. A mans kostuum welke vroeger 15 dolars was is nu 40 tot 50. nu in de laatste maand hebben wij hier 4 costuimen gekogt, zij moesten al eene hebben. de jongens kosten 40 dolars ieder, de schoenen die vroeger 3 dolars waren is nu 10. verleden week heeft Madaleine een paar nieuwe bottienen gehad. het was 8 dollars. het katoen welke wij vroeger 0,30 c.d' el in u geld betaalden, is nu 1,50 frs. er is hier eene Belsche vrouw, die van de winter eenen lijfrok croseerde voor haren man van halve zwaare sijette en het koste haar negen dolars en half van de sijette. over 2 jaren moesten wij maar 22 dolars betalen voor lasten. nu hebben wij moeten 148 dolars betalen? zozeer gaat alles op, sedert 2 jaren wonen wij op eene groote hofstede van 400 acers (1 hectare is 2 1/2 acer) daarvoor pachten wij 1300 dollars per jaar, nu hebben wij er nog 50 acers bijgepagt. wij hebben 21 paarden waaronder 12 werkpaarden te naaste maand gaan wij er nog 2 driejaarsche inspannen. dan zullen wij er 14 hebben die kunnen werken. wij hebben 30 koeien en 60 zwijnen. nu hebben wij 150 acers tarwe, rond den 20 sten van juni beginnen zij hier te pikken. alles wordt afgedaan met de machiene - binder genaamd en die pikt en bind tarwe, haver enz. en zoo eene machien word getrokken door 4 paarden, over 4 jaren als wij onzen eersten binder hebben gekogt over 4 jaren, wij betaalden er 135 dollars voor. nu voor den oogst moeten wij er ons nog eenen bij koopen. nu kosten zij 250 dollars. onze ploegen werken hier 2 schellen met eens en worden ook door 4 paarden getrokken. 110 tot 120 d. is de prijs nu voor zoo eene ploegnu. de boeren en maken hier niet veel boter. wij maken er voor ons gebruik en dat is al. wij hebben al afroomers en de room wordt verkogt. zij komen er iederen dag ommet 1 auto truck. wij hebben ons over 1 jaar ook eenen Automobile gekogt. eenen grooten waar wij al te samen kunnen inzitten. dat is wat de boeren hier al hebben. daar rijden wij des zondags mede naar de kerk en dan des zondags eens naar den eenen of anderen vriend als er niemand en komt of naar Kansas-city. daar wonen wij nu 28 mijlen af en wij wonen 5

mijlen van ons naaste dorp Olathe; 3000 zielen groot. daar zijn ook onze naaste winkels maar des zondags zijn zij al gesloten. iedereen haalt zijne noodigheden binst de week. drank kunt gij daar krijgen sedert 10 jaren mogen er geene sterke dranken in den staat van Kansas verkogt worden. bijgevolg zijn er hier geene herbergen en nu is er eene nieuwe wet gemaakt die met den 1ste juli van dit jaar geheel America droog maakt. dat is te zeggen geene dranken meer. nu zijn onze kinders nog allen te huis. Leo heeft soldaat geweest van verleden zomer en was juist gereed voor te vertrekken als den wapenstilstand geteekend wierd. op 16 november moesten zij inschepen voor Frankrijk en Maurice moest de week nadien binnen gaan. en had den oorlog voorts geduurd tot nu, Julien was ook al binnen. maar nu de 2 laatste hebben niet moeten gaan en Leo is sedert 16 januari te huis met 1 vrij congée. en nu zijn zij al neerstig aan het werk op het land bezig met alles gereed te maken voor haver te zaaien en daaragter is het voor maïs te planten maar dat zetten zij maar in de laatste week van April en in mei. Madalene heeft verleden jaar haren diplom gehad in de school. dat is te zeggen dat zij gereed was voor de hoogschool. maar nu blijft zij te huis en kan zeer goed werken. en met ik mijnen arm te breken heeft zij juist alles moeten doen en nu kan zij alles, wasschen en strijken, brood baken, schuren, naaien en stoppen en het eeten maken. ja zij is ook eenen goeden werker nu. verleden week heb ik 2 portretten van ons allen verzonden naar Gustave. en het is voor u. zij zijn wel niet goed gelukt. wij hebben ze doen maken laatste zomer in Olathe den dag voor dat Leo moest binnen gaan. wij zegden misschien zijn wij al te samen niet meer.

Nu, Henri, Irma en Alice gij zoudt ons groot plaisir doen met ons eens een grooten brief te schrijven van al het nieuws van Poucques. Wie is er al dood? wat huizen zijn er nog met het uwe kapot geblazen? zijn de klokken uit uwe kerk ook gestolen? hebben die smeerige moffen ook op de Poucques kasteelen gewoont? laat ons zoo van alles wat weten. er moet toch wel veel verandering zijn in die jaren op uwe gemeente? doe eens onze beste groeten aan vrienden en kennissen. Hoe is het met Marie van de Kusters en hare familie. hare kinders hebben ook zeker wel beiden gezond te huis geweest. hoe is het bij Adolf De Schrijver en familie. aan iedereen onze beste groeten. in het kort mogt gij een pakje van ons verwagten, van zoohaast ik tijd heb ga ik naar stad en zal u iets opstuuren. madeline zal u schrijven als wij het pakje verzenden.

beste groeten van ons aan uw familie.

Elodie, Henri en kinders”

Op 3 april 1919 schrijft Elodie haar laatste bewaard gebleven brief uit Olathe. Het is een antwoord op een brief van haar petekind Jan Verstraete die op dat moment in Duitsland verbleef.

“Teergeliefde Jan

Uwen zeer welkomen brief ontvangen op 25 maart waarop ik u nu antwoord. wel wat waren wij toch blijde nieuws van u te ontvangen. het was reeds zoo lang dat wij niets meer van u hadden ontvangen. wat zijn wij blijde dat u allen den oorlog zoo goed zijt doorkropen. en hoe is het met Maurice. wij hopen toch dat hij toch reeds goed is; is hij al te huis of is hij nog in Frankrijk? als gij hem schrijft of hem ziet zegt hem van ons eens te schrijven. hij zou ons veel plaisie doen kon hij ons melden dat hij reeds geheel en gansch is genezen. wat voelen wij ons gelukkig een weinig te kunnen helpen om zijne genezing te verhaasten en wat maakten onze jongens toch al planen voor de toekomst tegen Maurice hier bij ons in America toekwam om lid van ons huisgezin te wezen? iedereen was gereed om alles te doen wat zij konden om hem genoeg te verschaffen, om hem zoo gauw mogelijk zijn vorig leed te doen vergeten. maar nu dat België vrij is en dat hij zoo gelukkig zal zijn bij zijne dierbare Ouders en zuster te kunnen terugkeeren, zal ons het genoeg onzeg worden hier iets voor hem te kunnen doen. maar nu wij vinden ons toch gelukkig dat wij vroeger toch in staat geweest hebben een weinig zijn leed te verzachten. Nu, goede Jan, zal ik u zeggen dat wij ons allen in volle gezondheid bevinden. en het doet ons groot plaisir te vernemen dat geheel uwe familie ook in goede gezondheid zijn. verleden zaterdag 29 sten maart hebben wij 1 brief verzonden naar uwe geliefde familie naar Poucques en hun terzelfdertijd 1 pakje opgestuurd voor hun nieuwjaar met wat kleerstoffen in en 3 paar schoenen voor uwe goede vader moeder en zuster omdat wij weten dat er voor de moment in België niets te krijgen en is, en lieve Jan, ik verzeker u dat wij ons uitsterts gelukkig bevinden iets te kunnen doen voor uwe familie om hun lot een weinig te verzagten. hierbij 1 dolar voor u voor uw nieuwjaar. nu verleden zomer is onze Leo ook moeten binnengaan. en als de wapenstilstand geteekend werd was hij juist gereed voor te vertrekken over het water naar Frankrijk. den 16 nov. moest hij inscheepen. en nog dezelfde maand moest Maurice binnen. en dan na 3 maanden Julien ook. maar nu is het beter de 2 laatste en hebben niet moeten gaan en Leo is te huis gekomen op 20 sten januari laatst met een vol congéé. Nu, beste Jan, stel het voorts wel, steld al uw betrouwen op God en alles zal ten besten uitvallen. laat niet na ons

spoedig te antwoorden en ontvangd de hartelijke welgemeende groeten van uwe onkel, tante-meter, kozijns en nichte.

Uwe tante Elodie

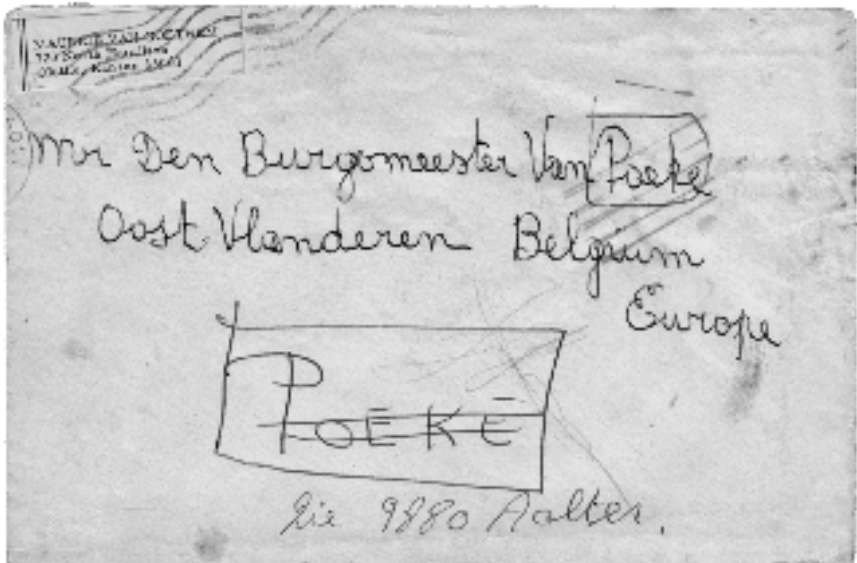
Vergeef mijn slegt geschrift. ik brak mijn arm en kan nog niet wel schrijven.”

Dit was de laatste brief van Elodie die in Poeke bewaard bleef. Het is mogelijk dat ze nog brieven heeft geschreven, die later verlorengegaan zijn. De vader en moeder van Maria Verstraete hebben hun kinderen dikwijls over hun oom en tante in Amerika verteld. In elk geval is het contact tot begin 1977 verbroken geweest. Toen verscheen plots gemeentesecretaris Gaspard Buysse van Lotenhulle bij de familie Verstraete in Poeke met een brief van een zekere Maurice Van Goethem uit Olathe, Kansas America. De brief was gericht aan Mr. den Burgemeester van Poeke. De brief was meer dan drie maand onderweg. Wat de aanleiding van Maurice geweest is om plots, zoveel jaar later, de draad weer op te nemen heeft juffrouw Maria nooit geweten. Ze heeft wel onmiddellijk een brief teruggeschreven naar Amerika maar achteraf is er nooit een antwoord op gekomen. De brief van Maurice Van Goethem is met veel moeite geschreven. Het is alsof de man zich heeft laten bijstaan door een andere persoon om de brief af te maken. Het laatste gedeelte van de brief is alleszins door iemand anders geschreven. Misschien kon Maurice zelf de brief niet afmaken.

“Olathe Kans Dec 20 th 1976

Olathe Kans 19 miles SWKC

*just voor uw eens to laten hoe her weeten hier te laten in america, als gij weet mijn Vader is is gestorven in her jaar en mijne moeder is gestorven in het jaar en mijn wífe martha is gestorven in her jaar met 2 groote zoons. Albert is eenen grooten police sergent. Albert heeft grooten police man nu + nog go hij naar the school. Leon heeft 2 zoons. mijn 2 wífe is dan gestorven en daar was ik. mijne 2 keine Robert wilden naar Gerald +Madeleine gaan; now everything here is the good U.S.States. everything is going fine. Wife + I don't do a thing untile next spring if any of the Verstraete get this letter please let us know. I am gone address it to the Poeke bruggomeester Van Poeke Oost Vlanderen Belgium Europe
Mr +Mrs.Maurie Van Goethem120n Hamilton Olathe Kans USA. Ans soon”*

De laatste brief waarmee Maurice Van Goethem in 1977
zijn familie van Poeke wou bereiken.
(Eigendom Maria Verstraete)

Besluit

De correspondentie tussen de familie Van Goethem-Lampaert en hun familie in Poeke leert ons hoe een doorsnee Vlaams gezin zich in het begin van vorige eeuw in Amerika “settelde”. De band met de achtergebleven familie in Vlaanderen bleef door middel van brieven, prentkaarten en foto’s bewaard. De Grote Oorlog zorgde ervoor dat de familiebanden zelfs nauwer werden aangehaald. De gemeenschappelijke vijand en de gruwel van de oorlog riepen bij de uitgeweken Vlamingen in Amerika spontaan een gevoel van solidariteit op met hun onfortuinlijke familieleden in het vroegere vaderland. De correspondentie bewijst dat ze hun solidariteit niet alleen in woorden beleden maar ze ook in daden wilden omzetten.

Na de oorlog ebde de behoefte aan veel correspondentie echter stilaan weg. De kinderen van de beide families waren jongvolwassenen geworden die klaar stonden om elk hun eigen levensweg te gaan. Mettertijd verschilden de familiale problemen van de Poekse Amerikanen waarschijnlijk meer en meer met de problemen van hun Poekse familieleden. De respectievelijke ouders, die een veel langduriger gemeenschappelijk Poeks verleden hadden, hebben via hun correspondentie geprobeerd de familiale band trouw te bewaren. Aan Amerikaanse zijde was tante Elodie Lampaert de drijvende kracht achter elke brief. Maria Verstraete is ervan overtuigd dat “meetje” Irma Lampaert aan Poekse zijde het meest brieven heeft geschreven. Het is erg spijtig dat we niet weten of haar brieven naar Amerika wel of niet zijn bewaard door de kinderen Van Goethem.

De tijd, de afstand, het taalverschil en vooral het leven zelf hebben er hoogstwaarschijnlijk voor gezorgd dat de correspondentie in de loop van de jaren geleidelijk aan verminderde en ten slotte helemaal is weggevallen. Langs beide kanten van de oceaan liet men op een bepaald ogenblik het verleden verleden zijn. De meeste Vlaamse families die naar Amerika trokken, hebben deze wet van de emigratie ondergaan. Je kan het verleden niet blijvend vasthouden. Ook de beide Poekse families hebben - hoewel hun correspondentie een periode van 60 jaar overspant - geen enkel contact meer met elkaar.

Arnold STROBBE, Lotenhulle

DOOPSGEZINDE KERNEN IN MERENDREE EN OMGEVING VAN 1535 TOT 1650

Inleiding

In Merendree draagt een afgelegen wijk de naam “Dopershoek”, in de volksmond soms “doppershoek”¹ genoemd, wat aantoonde dat de historische betekenis van de plaatsnaam al lang verloren is gegaan. Deze wijk paalt ten noorden aan de Brugse Vaart, het kanaal dat tussen 1613 en 1623 werd gegraven in een bestaande bedding en Brugge met Gent verbindt. Hier woonden ver van het dorpscentrum en de kerk tot ongeveer 1650 de Merendreeuse herdopers. Van hieruit trokken ze zo onopvallend mogelijk naar bijeenkomsten met hun geloofsgenoten in de nabijgelegen dorpen Zomergem, Lovendegem, Hansbeke en Bellem en naar hun broeders en zusters in Gent.

Van de woonplaats van de Merendreeuse doopsgezinden is alleen de naam overgebleven, de dopers zelf werden zo onder druk gezet door de samengebundelde krachten van het wereldlijke gezag en de roomse kerk dat ze uiteindelijk Merendree en Vlaanderen hebben verlaten en veiliger oorden hebben opgezocht in de noordelijke Nederlanden.

Een scheldpartij in 1629

Op het eind van 1629 ontstond in de Doornbos te Hansbeke tussen de geburen Gillis Van Kerrebrouck en Joos De Meyere een krakeel dat de grenzen van de welvoegelijkheid te buiten ging. Getuige Martingen De Beune, ongeveer 55 jaar oud, verklaarde dat Gillis Van Kerrebrouck o.m. gezegd had: “*ghij hauden sacramenschen hauen fielt*” (gij oude sacramentse schurk).² Op de diepere betekenis van het begrip *sacraments* gaan we verder in dit artikel in. Maar in deze scheldpartij vinden we een bewijs dat meer dan honderd jaar na het ontstaan van de sacramentariërs een negatieve herinnering aan deze hervormde beweging nog steeds leefde in het collectieve geheugen van de Hansbekenaren en als een zware belediging werd gehoord.

¹ Doppers is een Vlaamse benaming voor werkloze.

² A. Martens, *Mensen van vlees en bloed, Hansbeke 1619-1791*, Hansbeke, 2003, p. 10.

Hervorming voor de Hervorming³

De hiërarchie van de laatmiddeleeuwse Kerk was nauw verweven met de wereldlijke macht. Zoals de Franse koningen streefden ook de hertogen van Bourgondië ernaar zeggenschap uit te oefenen over de benoemingen in hoge geestelijke ambten in hun gebied.

Zo kon hertog Filips de Goede in 1439 in ruil voor 12.000 dukaten een natuurlijke zoon van zijn vader doen benoemen tot bisschop van Kamerijk. Zijn eigen bastaardzoon David wist hij in 1456 tot bisschop te laten benoemen van Utrecht.

Vanaf 1410 tot 1483 vervulden alle opeenvolgende bisschoppen van Doornik het ambt van voorzitter van de hertogelijke raad, de tweede functie na de kanselier.

Ook abten van aanzienlijke abdijen werden door tussenkomst van de hertog gekozen, zo o.m. zijn bastaardzoon Raphael de Mercatel in de Gentse Sint-Baafsabdij.

In 1515 bevestigde de paus aan de jonge prins Karel (de latere Keizer Karel) dat geen enkele ambtsbenoeming zonder zijn toestemming zou plaatsvinden. Op die manier slaagde de vorst erin zijn dierbare functionarissen extra te belonen met kerkelijke inkomsten.

Honderden lagere kerkelijke functies met daarbij horende *prebenden* (kerkelijke inkomsten) konden zo worden toegewezen aan gunstelingen. Langs die weg werd de kerkelijke hiërarchie een verlengstuk van het staatsapparaat, zodat de primaire religieuze doelstellingen naar de achtergrond verdwenen.

Door de indruk te wekken van de koopbaarheid van ambten en van genademiddelen (aflaten) verloor de Kerk veel gezag.

De Moderne Devotie streefde als reactie tegen de verwereldlijking en het formalisme van de kerk en de ongeregelde heden in de kloosters, een sobere, innerlijke geloofsbeleving na. Hiertoe bediende zij zich van de bijbel in de volkstaal, waardoor op grote schaal vrome lectuur voor leken en geestelijken werd verspreid.

De ruime weerklank die de zestiende-eeuwse hervormers spoedig vonden in de grote steden kan niet worden losgekoppeld van het werk van de wegbereders.

³ W. Blockmans, W. Prevenier, *De Bourgondiërs. De Nederlanden op weg naar eenheid 1384-1530*, Amsterdam, Leuven, 1997, p. 245-248.

De vroegste reformatorische beweging in Vlaanderen⁴

Op de vooravond van de reformatie waren allerlei van de roomse leer afwijkende denkbeelden bekend die meestal hun oorsprong vonden in de vroegketterse beweging, heel dikwijls gekenmerkt door de afwijzing van de transsubstantiatieleer⁵ (eucharistieleer).

Omstreeks 1525 ontstond er een twist tussen de hervormers Luther en Zwingli over de avondmaalsopvatting of eucharistie. Op twee punten waren de beide hervormers het eens: ze wijzen allebei de rooms-katholieke substantieleer af, d.w.z. ze aanvaarden niet dat brood en wijn substantieel veranderen in het lichaam en bloed van Christus en dat ook blijven. Ook wijzen ze het offerkarakter van de mis af. Op een derde punt zijn Luther en Zwingli het niet eens. Volgens Luther is Christus in het avondmaal lichamenlijk aanwezig met en onder de tekenen van brood en wijn. Zwingli wijst deze opvatting af. Brood en wijn zijn slechts tekenen of afbeeldingen van het heil dat Christus schenkt.

Omwille van dit verschilpunt werden Zwingli en zijn volgelingen door Luther “sacramentslasteraars” of “sacramentariërs” genoemd.

Sacramentariërs

Aanvankelijk bleven de scheidingslijnen tussen de verschillende hervormingsgezinde geloofsopvattingen vaag. In Vlaanderen konden pas na verloop van tijd een tweetal stromingen binnen de reformatorische beweging onderscheiden worden: een lutherse en een sacramentarische.

Toch kunnen de namen van Luther en Erasmus moeilijk aan dit hele ontwikkelingsproces van sacramentarische denkbeelden gekoppeld worden. Kenmerkend was dat omstreeks 1530 binnen de sacramentarische richting allerlei ideeën en invloeden leefden die nauw aansloten bij het ontlukkende anabaptisme.

⁴ Voor het verder verloop van dit artikel steun ik vooral op het werk van J. Decavele, *De dageraad van de reformatie in Vlaanderen (1520-1565)*, in *Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren*, deel XXX-VII, nr. 76, Brussel, 1975, p. 299-322, 435-519, 606-620.

⁵ De leer die de verandering van de ene in de andere stof aanvaardt, met name die van brood en wijn in het lichaam en bloed van Christus bij de eucharistieviering door de woorden van de consecratie.

Jan Mathys

De sacramentariërs knoopten met sommige van hun geloofspunten heel nauw bij de dopers aan. Ze vonden dat bij god zelf moest gebiecht worden en niet bij een priester, het avondmaal was een “gedenckenisse van dat ons Heere ‘t broot gegeven hadde zynen apostelen”⁶ en ze ontkenden het bestaan van het vagevuur.

Hoewel de sacramentariërs in Vlaanderen voor 1530 geen dopers waren, zouden ze door de gelijkenis van hun leer met sommige punten uit de doperse leer weldra in het vaarwater van het doperdom terechtkomen.

De gelijklopende opvatting over het avondmaal breidde zich uit tot de volwassendoop op belijdenis (het doopsel), waarbij ook deze handeling veel meer als een teken werd gezien dan als een sacrament.

Sacramentariërs en dopers bestonden dus als groeperingen naast elkaar, toch waren er naast de gelijkenissen ook duidelijk waarneembare verschillen tussen de beide denominaties. Het grote verschil tussen beide lag vooral in de wijze van structurering. De dopers kenden vanaf het begin een vorm van organisatie: de oudste bediende de doop en het avondmaal, de diaken deelde de aalmoezen uit. Daarnaast waren er leraren actief die niet gerechtigd waren te dopen, maar wel de gemeente in de prediking voorgingen.

Heel belangrijk is dat dopers zich niet alleen van de rooms-katholieke kerk afscheidden maar ook van andere hervormingsgezinde stromingen.

Een man van grote betekenis binnen de doperse stroming was Melchior Hoffman die elke idee omtrent de predestinatie⁷ verwierp, tegen een gedwongen vereniging van kerk en staat was, doop en avondmaal niet als middelen aanzag om het heil te verwerven.⁸

Grote groepen in Vlaanderen stonden achter deze avondmaalsopvatting, zagen ook het doopsel als een teken en kregen gemakkelijker toenadering tot de doperse ideeën.

Ondanks deze gunstige voorwaarden slaagde de doopsgezinde beweging er niet in grote aantallen Vlamingen naar zich toe te trekken. Slechts weinigen lieten zich definitief in het doperdom opnemen.

⁶ J. Decavele, a.w., p. 303.

⁷ De goddelijke voorbeschikking van de mensen tot eeuwig heil of tot verdoemenis.

⁸ N. Van der Zijpp, *Geschiedenis van de Doopsgezinden in Nederland*, Arnhem, 1952.

Jan van Leyden

De opkomst van het doperdom in Vlaanderen⁹

Vóór 1535: de val van Münster

Toen in 1529 op de Rijksdag te Speyer (Duitsland) de anabaptistenleer werd veroordeeld, verlieten veel anabaptisten hun geboortestreek en trokken o.m. naar de internationale handelsstad Brugge.¹⁰

De uitzonderlijke verdorvenheid die de anabaptisten om zich heen meenden te bespeuren en de veelvuldig in hun kring voorkomende profetieën deden in hun midden de verwachting leven dat elk ogenblik het einde van de wereld kon komen. Daarom stichtten ze welswaar met geweld in 1534 het Nieuwe Jeruzalem in de Duitse stad Münster (Westfalen).

In februari 1534 kwam Jan Mathijs, doopsgezind voorman, met zijn apostelen aan in de bisschopsstad en nam er met geweld de leiding in handen. Het Nieuwe Jeruzalem werd gesticht. Een grote trek kwam op gang vanuit Friesland, Limburg, het Rijnland en zelfs vanuit het verre Vlaanderen kwamen ze in groten getale naar de Ark des Behouds.

Op 5 april 1534 stierf Jan Mathijs en kwam de beruchte Jan van Leyden aan het bewind. In Münster heerste Jan van Leyden als een despoot, toch wist hij op handige wijze en met een handvol mannen meer dan een jaar lang de stad te verdedigen tegen de aanvallen van de bisschop en de lokale vorsten. Het invoeren van de veelwijverij bracht echter een interne opstand teweeg die niet met enige moeite onderdrukt werd. Voor velen gingen nu pas hun ogen open, maar te laat. Toch wisten enkelen uit Münster te ontkomen om hun broeders en zuster te waarschuwen tegen de gruwelen van Jan van Leyden. Zij die nog konden vluchten, trokken o.m. naar Vlaanderen en doken er onder in Brugge, Middelburg (Zeeuws-Vlaanderen), Gent, Poperinge en in de streek van Kortrijk-Menen.

Na een beleg van meer dan een jaar werd door de katholieke bisschop en de lokale vorsten de stad op 25 juni 1535 bloedig heroverd en betekende dit het roemloos einde van de revolutionaire doopsgezinden.

Tegenover dit terreinverlies stond als winst de geweldige opkomst van de

⁹ A. Bauwens, *Doopsgezind martelaarschap in Brugge, in Het beloofde land. Acht opstellen over werken, geloven en vluchten in de XVIe en XVIIe eeuw*, Dikkebus, 1992, p. 185-200.

¹⁰ A.L.E. Verheyden, *Het Brugsch Martyrologium*, Brussel, 1944, p. 14.

Menno Simons

weerloze doopsgezinden als een krachtige en gezonde groepering in Vlaanderen.¹¹

1535-1538

De eerste doperse kernen na de val van Münster ontstonden in Vlaanderen o.m. in Gent, Brugge en Merendree tussen 1535 en 1538.

Tijdens een eerste klopjacht in Gent tussen 1 januari en 31 juli 1535 werden niet alleen Gentenaars opgepakt maar ook veel vreemdelingen die bij het begin van deze vervolgingen weer vertrokken zijn naar veiliger oorden. Misschien omwille van de hypotheek van Münster hebben tot 1538 weinig Vlamingen zich tot het doperdom laten verleiden.

In 1538 werd aan de uitbouw van de doopsgezinde gemeenten in Vlaanderen een halt toegeroepen, want tijdens een gecoördineerde gerechtelijke actie over heel Vlaanderen werden in Gent anabaptisten o.m. uit Poperinge aangehouden; dit is een bewijs dat de anabaptistenkernen in Vlaanderen met mekaar contact hadden.¹²

Over de volgende tien jaar is er maar weinig informatie tot ons gekomen. De gemeenschappen vielen uiteen, ze hadden geen leiders meer en vluchtten naar de vreemde. Veel ontsnapte anabaptisten sloten zich aan bij de sacramentariërs.¹³

Het doperdom in Merendree en omgeving¹⁴

Tussen 1535 en 1550

Voorname­lijk vanuit Gent en in zekere mate ook vanuit Brugge heeft het doperdom zich in Merendree en omgeving verspreid. In beide steden ontstonden na het debacle van Münster in 1534 doperse kernen die met mekaar veelvuldige contacten hadden.

Ongeveer halfweg op de weg tussen Gent en Brugge, op de oevers van de

¹¹ N. Van der Zijpp, *Geschiedenis van de Doopsgezinden in Nederland*, Arnhem, 1952.

¹² A. Bauwens, *a.w.*, p. 187.

¹³ A. Bauwens, *a.w.*, p. 188.

¹⁴ J. Decavele, *Het Land van Nevele in de hervormingstijd*, in *Het Land van Nevele*, jg. 12 (1981), afl. 4, p. 148.

Op 14 februari 1555 werden David van der Leyden en Lievine Ghiselin terechtgesteld in de omgeving van de Sint-Niklaaskerk te Gent.

toenmalige Hoogkale (het latere kanaal van Gent naar Brugge) groeide stilaan in Merendree en in de omliggende gemeenten Lovendegem, Zomergem en Hansbeke een doperse gemeenschap.

Heel vroeg bekeerden de Merendreenaren Jan Steyaert en zijn neef Pieter De Pau zich tot het doperdom en ze trokken zelfs naar Duitsland om daar de volwassenendoop te ontvangen. Het opstandige klimaat van de Duitse dopers zinde hen echter niet en ze kwamen naar hun geboortedorp terug. De reden van hun reis naar Duitsland lekte uit in het kleine Merendree, ze werden gearresteerd en in de meest erbarmelijke omstandigheden opgesloten. Na jarenlange gevangenschap werden ze op 17 mei 1542 in uitvoering van een vonnis van de leenmannen en schepenen van de heerlijkheid Vinderhoute-Merendree in Vinderhoute terechtgesteld. Andere leden van de beide families werden weldra ook gearresteerd en terechtgesteld.

Jan Steyaert was een belangrijke grondeigenaar en invloedrijk persoon, daarom neemt men aan dat hij en zijn neef Pieter De Pau de grondslag hebben gelegd van de doperse kernen in en rond Merendree en die er tot het midden van de zeventiende eeuw stand zouden houden.

Heropbloei tussen 1550 en 1565

De terechtstellingen van Jan en Hannekin Steyaert en van Pieter De Pau, toch wel vooraanstaande personen uit Merendree, hadden duidelijk gemaakt dat het niet veilig was er in een klein plattelandsdorp een andere geloofsovertuiging op na te houden.

Velen uit de vroegere doperse kringen zochten terug aansluiting bij de sacramentariërs. In het sacramentarisme bleef een vage doperse traditie bestaan.

Omstreeks 1550 kende het doperdom een nieuwe bloei vanuit de kring rondom Menno Simons.¹⁵ Menno stelde rondreizende leraars aan. Zij reisden tussen Aken, Antwerpen, Gent, Kortrijk en Amsterdam. Het doperdom recruteerde bij de sacramentariërs waartoe vele dopers na 1538 waren terechtgekomen.

De plaatselijke kernen kenden een snelle uitbreiding die vooral werd bevorderd omdat de leden voortdurend van woonplaats moesten veranderen om

¹⁵ Over Menno Simons zie o.m. S. Voolstra, *Menno Simons (1496-1561). Leven, beeld en boodschap*, Landsmeer, 1995.

te ontsnappen aan de vervolgingen van inquisitie¹⁶. Gent bleef echter een geliefkoosd toevluchtsoord voor opgejaagde dopers. Na een golf van terechtstellingen doken ze onder in de anonimiteit van deze stad. Daar werden ze opgevangen door Jacob en Olivier De Baedts, beiden afkomstig uit Merendree. Maar ook hier waren ze uiteindelijk niet meer veilig. Vanaf 1560 volgden arrestaties en terechtstellingen mekaar op.

Een beklijvende geschiedenis is die van Lippyngen Rootsaert.¹⁷ Hoewel afkomstig van Bellem als dochter van Jan die aldaar kerkmeester was, speelde haar levensverhaal zich voor een stuk af in de doopsgzinde middens van Landegem en Merendree. In 1560 woonde Lippyngen die inmiddels getrouwd was met Pieter Geeraerts, in Landegem en vervolgens in Merendree, twee haarden van doperdom. In 1565 was zij reeds gewonnen voor het nieuwe geloof en verliet ze haar woonplaats en geboortestreek “*omme niet bekendt te syne ende wet vreesen*” en trok ze met haar man en hun twee kinderen naar Franeker (Francher) in Friesland, waar zij zich lieten herdopen. Maar toen de toestand ook daar te onzeker werd, ruilden ze Friesland voor Gent. In Gent werden hun twee volgende kinderen geboren en omdat ze niet katholiek gedoopt waren, werden ze hen bij wet ontnomen en geplaatst in gezinnen van katholieke Gentse hellebaardiers¹⁸. Op 6 februari 1569 werd haar man Pieter Geeraerts omwille van zijn geloof op de brandstapel van St.-Pieters te Gent terechtgesteld. Ook zij zou Landegem of Merendree nooit meer terugzien. In november 1573 nam ze deel aan een doperse predikatie “in de blauwe hand” in Gent en werd op de achttiende van dezelfde maand gearresteerd en opgesloten in de kerkers van het Gravensteen. Meer dan twee jaar bracht zij er door in de meest afschuwelijke levensomstandigheden en werd uiteindelijk op 19 juli 1576 op het schavot binnen het Gravensteen onthoofd.

Tussen 1559 en 1562 werden zeventien dopers uit Merendree en omgeving gearresteerd en/of geëxecuteerd.

¹⁶ Inquisitie: gerechtshof in zake rechtgelovigheid en ketterij.

¹⁷ Joos, *Een doopsgezind Bellemnaar gefusilleerd tussen Bierstal en het rabot van Zoete Moeie anno 1622*, in *De Belle*, jg. 14 (2001), nr. 3-4, p. 10.

¹⁸ Hellebaardier is een soldaat gewapend met een wapen waarmee gestoken en gehouwen kan worden.

Het wonderjaar 1566 en de beeldenstorm

Tijdens de beeldenstorm van 1566 was het calvinisme in het hele land volop in opmars. De dopers die principieel elk geweld afwezen, hielden zich ver van elke gewelddaad en namen niet deel aan de beeldenstorm.

In Hansbeke, Nevele en Landegem, drie parochies uit het Land van Nevele die van oudsher kerkelijk bediend werden door monniken van de Norbertijnerabdij van Drongen¹⁹, waren er tegen Allerheiligen van 1578 calvinistische kerkraden maar in Merendree wist het calvinisme geen voet in huis te krijgen.

Willem de Pau uit Merendree trad nu sterk op de voorgrond. Hij vestigde zich in Gent op het Nieuwland en verschafte onderdak aan geloofsgenoten. Hij werd in de nacht van 16 op 17 juli 1567 gearresteerd maar kon het vege lijf redden.²⁰

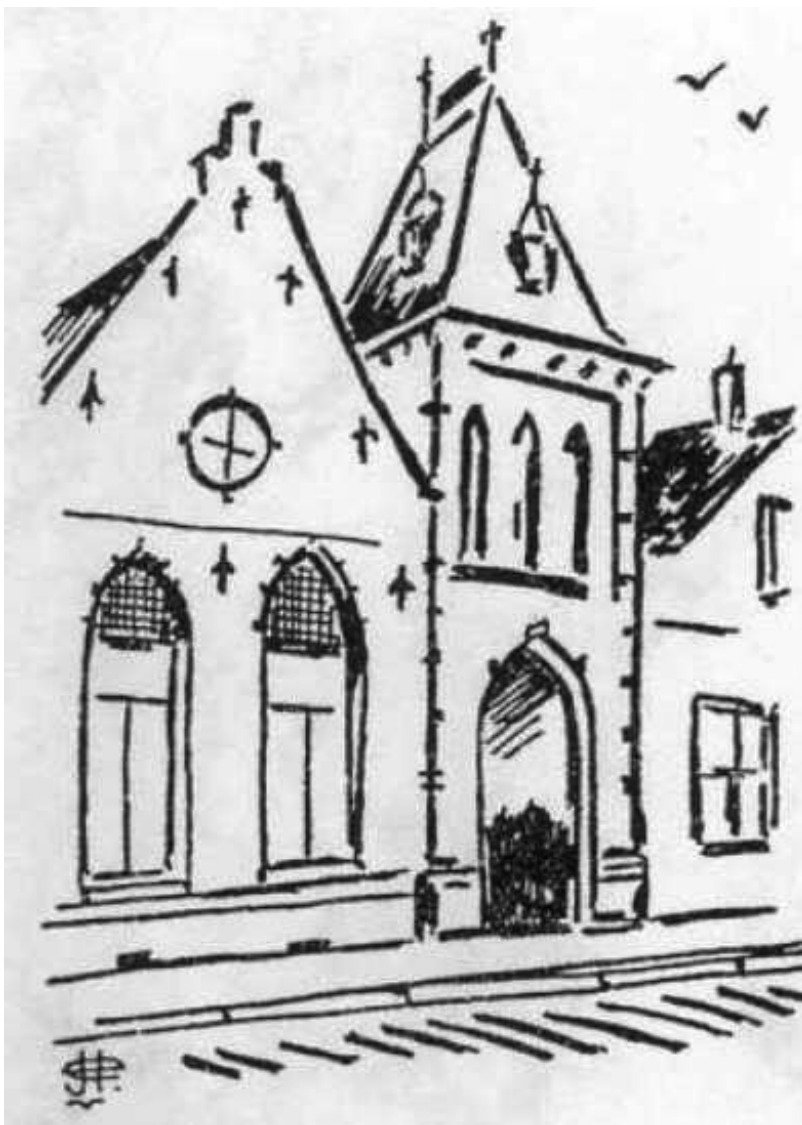
Tijdens een grootscheepse razzia in heel Vlaanderen in de nacht van 2 op 3 maart 1568 werden in de streek rond Merendree de namen opgetekend van achtentwintig gevluchte kettters; veertien onder hen woonden in Merendree: Jan de Smit en echtgenote, Jan Vaets, Martin Liebaert en echtgenote, Arent Steyaert en echtgenote, Johanna Speeckaert, Catharina van Hulle, Janneken van Hulle, Johan en Olivier van Lovendeghem, Filips van Vlaanderen en echtgenote. Van deze veertien bannelingen uit Merendree weten we zeker dat zij dopers waren. Onder de gevluchte kettters uit de andere gemeenten kunnen er zich ook calvinisten bevonden hebben. Van de zes bannelingen uit Hansbeke was Niklaas Mabilis een calvinist; van Willem Snouk weten we alleen dat hij koster van Hansbeke was; over de godsdienstige overtuiging van Pieter van der Donckt, Joos de Scrivere, Martin en Michiel van der Vinct zijn we niet geïnformeerd. Ook van de twee Landegemnaren kennen we enkel de naam: Jenijn Callant en Adriaan Cockuut.²¹

Dankzij zijn relaties slaagde Maurits van Daele, schepen van Bellem die

¹⁹ W. Joos, *Op verkenning door historisch Drongen*, september 2001 (onuitgegeven artikel).

²⁰ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 154.

²¹ J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 155.

Tekening van de doopsgezinde vermaning (kerkgebouw)
in de Weststraat te Aardenburg.

zelf de leidende functie van “bisschop van de wederdopers” bekleedde, erin een predikant uit Friesland te laten overkomen om in Vlaanderen een rondreis te maken.²² Maar met de arrestatie en de terechtstelling van Willem van Daele op 25 juni 1573 werd er voorlopig een eind gemaakt aan de doperse propaganda.

Maar het doperdom hield in stilte stand...

Het doperdom na de scheiding der Nederlanden (1585 tot ca. 1650)

Na de val van Antwerpen in 1585 voltrok zich de scheiding der Nederlanden. Veel Vlamingen vluchtten nu naar het Noorden. Naast de hervormden vestigden zich ook doopsgezinden in Den Biezen, Aardenburg en Biervliet. In 1607 treffen we ze voor het eerst in Aardenburg aan en hun voorganger was Jacques Van Maldegem, geboortig van Hansbeke, Merendree of Zomergem.²³

Wie in onze streek bleef, moest zich altans uiterlijk bekennen tot het roomse geloof. Een deel van de schijnkatholieken bleef op een gelegenheid wachten om tot hun vroegere belijdenis te kunnen terugkeren. Deze gelegenheid werd hen geboden in 1609 met het sluiten van het Twaalfjarig Bestand. Van dit bestand maakten de afgescheurden uit Noord-Nederland gebruik om hun broeders in Vlaanderen terug op te zoeken en er propaganda voor hun geloof te voeren.

De razzia van 1609 te Lovendegem

In het jaar 1609 hadden al meerdere doperse predikaties plaatsgevonden zo onder meer één op de dag van St.-Baafsmis waarin de doopsgezinde leraar Pieter Cools uit Gent voorging. Nog in 1609 hield Jan Doom uit Haarlem in Merendree een vergadering²⁴.

²² J. Decavele, *Het Land van Nevele...*, p. 155.

²³ G.A.C. van Vooren, *Oostvlaamse immigratie in westelijk Staats-Vlaanderen in de eerste helft der zeventiende eeuw*, in *Liber amicorum Achiël De Vos*, Evergem, 1989, p. 259-266.

²⁴ N. Kerckhaert, *De heresie in het Meetjesland tijdens de eerste helft der 17e eeuw*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, jg. 6 (1954), Eeklo, 1955, p. 5-27.

Een andere vergadering vond plaats op de avond van 10 oktober 1609 op de scheiding van de gemeenten Lovendegem en Merendree.²⁵ Die avond werd de preek verzorgd door de doopsgezinde leraar-predikant Adriaan Lanczweert²⁶, een geboren Drongenaar wonende te Amsterdam. Onder de personen die na de razzia in het proces werden genoemd, bevonden zich de Merendreenaren Philips de Meyere die als getuige was opgeroepen en Vyntken sRuyters, weduwe van Lieven Willems. Philips de Meyere werd als een zonderling beschouwd en met rust gelaten.²⁷ Vyntken sRuyters volhardde in het doperse geloof en werd uit Vlaanderen verbannen.

Adolf Van den Keere 36 jaar en pastoor in Lovendegem getuigde er zeker van te zijn dat op zijn parochie op geregelde tijdstippen huisdiensten gehouden werden en doopsgezinde vrouwen samenkwamen rond de bijbel, een zusterkring avant la lettre. Deze toestanden hebben zich zeker ook voorgedaan in Merendree, Landegem, Hansbeke en andere gemeenten.

Het onderzoek van 23 juni 1629²⁸

Op 23 juni 1629 liet aartshertogin Isabella een groot onderzoek instellen. Ze had vernomen dat er zich tussen Zomergem en Lovendegem nog anabaptisten ophielden en dat er in Den Biezen en Aardenburg door hen werd gepreekt. Voor de advocaat-fiscaal bij de Raad van Vlaanderen verklaarde de pastoor van Zomergem²⁹ o.m. dat *de ghone van dusdanighe secte*³⁰ *besmet commende van Lovendeghem, Merendre, Somerghem, Landeghem,*

²⁵ R. Debbaut, *Wederdopers te Lovendegem anno 1609*, in *De Levensboom*, jg. 6 (1993), afl. 4, p. 96-99.

²⁶ Adriaan Lanczweert genoemd Curtmes werd te Drongen geboren ca. 1555 en bewoonde samen met zijn moeder, weduwe van Gheerolf Lanczweert in 1574 een hofstedeke van 36 roeden in Drongendorp. Zijn broer Gillis was o.m. pachter van een tiende van 6 pond 10 sch. gr. per jaar aan de prelaat van de abdij Drongen (W. Joos, *Op verkenning...*, p. 11).

²⁷ N. Kerckhaert, *a.w.*, p. 12.

²⁸ G.A.C. van Vooren, *Oostvlaamse immigratie...*, p. 264.

²⁹ R.A.G., fonds Raad van Vlaanderen, nr. 4441, enkwesten van de raadsheeren. (Ik dank Willy Joos die mij een transcriptie van deze documenten bezorgde.)

³⁰ Hier zijn de doopsgezinden bedoeld.

Nevele ende andere omliggende prochien omme te gaen naer de Biesen ghemeenelick³¹ heurlieder wech nemen deur de prochie van Zomergem passerende an de Brugghe van ter Beken ofte de Brugghe van Stockte Vijfre. Om mekaar te herkennen droegen ze blauwe besatsen³² op de schouderen, maar vroeger droegen ze als herkenningsteken witte besatsen. De baljuw van Waarschoot noemde Zomergem, Merendree, Oostwinkel en Lovendegem als plaatsen vanwaar anabaptisten vertrokken.³³

Visitatieverslagen van bisschop Triest over het godsdienstig leven in Merendree³⁴

De verslagen die de Gentse bisschop Antonius Triest schreef na zijn bezoek of visitatie aan de verschillende parochies van zijn bisdom tussen 1622 en 1657 lichten ons goed in over het godsdienstig leven en met name het verborgen leven van de doopsgezinden in Merendree.

In 1627 waren volgende Merendreenaren omwille van hun geloof gevlucht: Boudewijn de Meyere en Olivier Steyaert die naar Zeeland vluchtte. Boudewijn de Meyere was vanaf 1631 bedienaar van het woord in Aardenburg en verving vanaf 1634 Jacob van Maldegem als voorganger tijdens diens gijzeling door de Spanjaarden. Hij werd op de eerste paasdag 1638 tot oudste van Aardenburg bevestigd.³⁵ Petrus de Meyere en zijn echtgenote Anna van Wassenhove hielden in 1627 hun pasen niet. In het verslag van 1630 schrijft de bisschop dat Petrus de Meyere uitgeweken is. Hij staat in 1636 genoteerd als lid van de doperse gemeente te Aardenburg.³⁶

In zijn verslag van 1633 schrijft de bisschop dat wie in vroegere tijden van

³¹ Ghemeenelick: gezamenlijk.

³² Bezatse was een zak die over de schouders gedragen werd en waarvan de ene helft over de borst, de andere helft op de rug hing (F. Debrabandere, *West-Vlaams etymologisch woordenboek. De herkomst van de West-Vlaamse woorden*, Amsterdam/Antwerpen, 2002.

³³ G.A.C. van Vooren, a.w., p. 264.

³⁴ J. Luyssaert, *Merendree in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. 20 (1989), afl. 3, p. 178-203.

³⁵ V. Poolen, *Doopsgezinden uit het Land van Nevele en het Meetjesland die zich in Zeeuws-Vlaanderen hebben gevestigd*, in *Mensen van Toen*, jg. 6 (1996), afl. 3, p. 50-72.

³⁶ V. Poolen, a.w., p. 63.

ketterij beschuldigd werden, gevlucht zijn of tot inkeer gekomen zijn. In 1640 en 1648 beloofde de pastoor van Merendree dat hij bepaalde geloofsproblemen zou behandelen omdat er op zijn parochie veel verdachten woonden.³⁷

In 1651 wordt de vroegere burgemeester van Merendree Egidius de Deckere (†Merendree 1669) verdacht van ketterij.

Bijna triomfantelijk schrijft de bisschop in datzelfde jaar: “Er is geen schijn dat er hier samenkomsten van verdachten plaats vinden, want het merendeel van hen is gevlucht”. Deze uitspraak strookt niet helemaal met de werkelijkheid, want waarom beklemtoonde dan in 1651-1652 deken Zachmoorter van Deinze dat de pastoor de kettters en nalatigen door voortdurende vermaningen zodanig moest vermoeien dat ze ongeduldig werden en gedwongen werden te emigreren?³⁸

Ook in de bisschoppelijke verslagen over de andere gemeenten³⁹ worden telkens opnieuw zgn. kettters met name genoemd, alleen kunnen we niet altijd uitmaken of het gaat om aanhangers van het calvinisme of om doopsgezinden.

Vast staat dat na 1650 de meeste overtuigde doopsgezinden Merendree en omgeving hadden verlaten en dat de lauwe aanhangers van het doperdom tegen heug en meug stilaan naar de roomse kerk zijn teruggekeerd, of toch de indruk hebben gegeven dat ze weer katholiek waren.

Jan LUYSSAERT, Merendree

³⁷ H. Vervaeke, *Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657)*, in *Het Land van Nevele*, jg. 13 (1982), alf. 3-4, p. 217.

³⁸ H. Vervaeke, *a.w.*, p. 238.

³⁹ M. Cloet, *Itinerarium vstationum Antonii Triest episcopi gandavensis (1623-1654). De vstatieverslagen van bisschop Triest*, Leuven, 1976.

Herkomst van de illustraties

De afbeeldingen van Jan Mathys, Jan van Leyden en Menno Simons zijn overgenomen uit: *Das Königreich der Täufer*, Band I, Münster, 2000, (catalogus bij de tentoonstelling in het Stadtmuseum te Münster (Westfalen, Deutschland).

De kaart “Doperdom omstreeks 1540” komt uit: S. Groenveld e.a., *Wederdopers, menisten, doopsgezinden in Nederland (1530-1980)*, Zutphen, 1993.

De afbeelding van de terechtstelling in 1550 is gekopieerd uit: *Het Bloedig Toneel of Martelaeren-Spiegel der Doops-gesinde*, boek II, p. 161.

De afbeelding van de vermaning in Aardenburg werd ons bezorgd door Willy Joos.

Ik dank heel bijzonder ons lid Willy Joos die mij bij het schrijven van dit artikel met raad en daad heeft bijgestaan.

DE EX-VOTO'S IN DE O.L.V. - KAPEL VAN DE OOSTBROEK TE NEVELE¹

De Oostbroek

Tijdens het Ancien Regime was de Oostbroek een gemeenschappelijke weide waarop de inwoners van Nevele Binnen van de heer hun vee gratis mochten laten grazen. Inwoners van Nevele Buiten moesten een kleine vergoeding betalen. Het vee werd gehoed door koewachters en 's avonds op stal gezet. De Oostbroek was midden de 17de eeuw ongeveer 21 ha groot en werd middendoor gesneden door de Poekebeek. Zo sprak men van de Grote Oostbroek ten noorden van de beek en de Kleine Oostbroek ten zuiden van de beek.

Later werd de Oostbroek eigendom van de gemeente en liet men er het vee grazen van het rustoord Louise Marie. Enkele bewoners van het rustoord brachten dagelijks de koeien van het rustoord naar de Oostbroek, hoedden ze en brachten ze 's avonds terug naar de stallen.

De kapel van O.L.Vrouw van Zeven Weeën omstreeks 1910.
(Foto: verzameling Daniel D'Hooge)

¹ Met dank aan mevrouw Kathleen Lanclus uit Hansbeke en de heer Julien Van Coppernalle uit Nevele voor de documentatie en de inlichtingen over de ex-voto's.

Beknopte geschiedenis van de kapel

Legende

Volgens de overlevering was er een koewachter (men spreekt ook soms van een schaapherder) die op zekere dag een Lievevrouwbeeldje vond in de weide dat hij meenam naar huis. De volgende morgen was het beeldje echter verdwenen. Hij keerde terug naar de Oostbroek en tot zijn grote verwondering vond hij er het beeldje terug, op dezelfde plaats waar hij het de dag tevoren had opgeraapt. Hij nam het terug mee naar huis en 's anderdaags morgens was het beeldje weer weg en bevond het zich opnieuw op dezelfde plaats in de weide. Dit gebeurde tot driemaal toe. De inwoners van de stede van Nevele waren hiervan zo onder de indruk dat ze beslisten om op die plaats een kapel te bouwen.

Een ander verhaal zegt dat de kapel gebouwd is op paardenpoten. Het paard van een voerman die dagelijks van Nevele naar Gent reed stuitte dood ter hoogte van de grensscheiding van Nevele en Vosselare. Dit feit zou niet zoveel belangstelling gekregen hebben, ware het niet dat enkele weken later dezelfde voerman op dezelfde doortocht er opnieuw zijn paard verloor. Hier was duidelijk hekserij in het spel en om de toverij te kunnen bezweren werd de kapel op de Oostbroek opgericht bovenop het dode paard dat met zijn poten omhoog werd begraven. Verhalen van kapellen op paardenpoten komen meer voor in onze streek. Van de kapel aan de oprit van het historische Goed ten Briele te Poesele, aan de grens met Lotenhulle, is eenzelfde verhaal bekend.

De bouw van de kapel en haar geschiedenis

Op een kaart van Nevele Binnen van omstreeks 1640 staat midden in de Oostbroek een kapelletje afgebeeld met daar rond enkele stippellijnen die zouden kunnen wijzen op een verhevenheid in de bodem, misschien een mote.

De Potter en Broeckaert vertellen in hun geschiedenis van Nevele van omstreeks 1865 dat de kapel werd gebouwd of herbouwd in 1651. Ze is toegewijd aan O.L.Vrouw van Zeven Weeën.

Volgens deze geschiedschrijvers *“heeft de kapel eenen spitsen, en aan weerskanten een spitsbogig venster. Het venster in den gevel, alsook de*

ingangsdeur, zijn rondbogig. Vooraan op het dak, bij den gevel, staat een torentje, samengesteld uit vier pijlers, koepelvormig gedekt, en bekroond met een peervormige spits.”

De kapel afgebeeld in de 17de-eeuwse land- en renteboeken werd haast zeker gebouwd tijdens de periode van de Contrareformatie. Vermoedelijk stond er reeds vroeger een kapel of kapelletje dat tijdens de godsdienst-troebelen werd vernield of geplunderd. In Nevele en omgeving waren er verscheidene aanhangers van het Calvinisme en het duurde tot laat in de tweede helft van de 17de eeuw alvorens we mogen zeggen dat de katholieke eredienst zich volledig hersteld had. Eén van de peilers van de vernieuwing waarop het katholiek geloof steunde was de verering van Maria, de moeder van Jezus. Tijdens deze periode zouden in heel het Vlaamse land trouwens honderden Mariakapelletjes uit de grond rijzen als reactie tegen de Reformatie.

Nog gedurende de 17de eeuw worden benodigdheden aangekocht om mis te doen in de kapel o.a. een missaal en een ciborie. Men ging er rond met de schaal en omstreeks 1670 wordt er een offerblok geplaatst. Er werd een kapelmeester aangesteld die er voor zorgde dat de kapel op regelmatige tijdstippen werd opengesteld voor de bedevaarders. Naar de kapel liep, bijna evenwijdig met de Poekebeek, een dreef komende van de Meulenaerstraat (de huidige AC Vandercruyssenstraat), langs de Poekebeek die voor het graven van het kanaal van Schipdonk de Oostbroek midden-door sneed.

De kapel blijft ook tijdens de volgende eeuw goed onderhouden maar wordt op het einde van de 18de eeuw in beslag genomen door de Fransen en verkocht. Ze wordt omgebouwd tot woning. In 1832 wordt er een hospitaal ingericht om er de slachtoffers te verzorgen van de cholera die onze streken teistert. Het zou duren tot 1850 vooraleer ze opnieuw wordt opengesteld als bidplaats. Voor de ingang werd een spitsdakje gebouwd dat rustte op vierkante arduinen platen en het dak werd bedekt met pannen.

In 1871 worden grote herstellings- en verruimingswerken uitgevoerd. De voorgevel werd afgebroken en de kapel werd twee meter veertig langer gemaakt. In het nieuwe gedeelte komen er aan beide zijden twee vensters bij. Er werd een nieuw portaal aangebouwd, ditmaal met gesloten zijanten en de dakbedekking werd met schalies uitgevoerd. Van die periode dateert

ook het huidige Mariabeeld in de kapel. Het is in lindehout bedekt met parels. De voet van het beeldje en de nis waarin het staat, zijn gemaakt uit Riga-den.

De kapel is een goed voorbeeld van de neogotiek in de kleine kerkelijke bouwkunst, vooral het mooi neogotisch geschilderd interieur is zeer interessant. Het houten spitstongewelf is versierd met cartouches met de zeven weeën van Maria.

Na haar inwijding in 1874 werd de kapel gebruikt als rustplaats van de Sacramentsprocessie en de O.L.Vrouwprocessie van 15 augustus en werden de gelovigen er gezegend met het Allerheiligste.

Kort vóór de Eerste Wereldoorlog werden muurschilderingen aangebracht door de Nevelse decoratieschilders Theophiel Mesure en Theodoor Janssens, leerlingen van de St.-Lucasschool te Gent.

Tijdens beide oorlogen werd de kapel zwaar beschadigd. Het zou telkens tien jaar duren vooraleer de kapel volledig was gerestaureerd. In 1971 werd het nieuwe Nevelse kerkhof aangelegd rond de kapel en werden de hoogdringendste zaken hersteld. In 1981 vond een grondige restauratie plaats naar de plannen van de Nevelse architect Walter Haelvoet. De meeste werken werden uitgevoerd door het technisch personeel van de gemeente. De kosten werden gedragen door de gemeente, aangevuld met giften van de gelovigen. Op 25 mei 1982 werd ze plechtig ingehuldigd met een processie. Sindsdien werd de kapel iedere zondag opgehouden door vrome Maria-vereerders. Heden ten dage is ze nog enkele uren open op zondagmiddag gedurende de maanden mei en oktober.²

Dat de kapel er op vandaag zo prachtig uitziet, danken we aan het technisch personeel van de gemeente dat zich de voorbij zomer tijd noch moeite getroostte om deze parel van het Nevelse kunstpatrimonium volledig tot zijn recht te laten komen.

² Georges Vandeputte en zijn echtgenote Bertha De Meyer van Nevele Kerrebroek zijn de huidige sleutelbewaarders van de kapel. Zij zorgen ervoor dat ze gedurende de meimaand en de oktobermaand opgesteld wordt voor het publiek.

De ex-voto's

In de kapel worden nog verscheidene ex-voto's bewaard. Een ex-voto is een voorwerp dat een gelovige schenkt op een bedevaartplaats vooral als dank voor een bekomen genezing, een verkregen gunst of het gevrijwaard gebleven zijn van een kwaal of plaag bij dieren of gewassen. Het woord betekent letterlijk “gegeven uit gelofte”.

In zijn Fokloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaams België vermeldt K. Ter Laan de volgende definitie: *“geloftegift, offervoorwerp, zeer zorgvuldig opgehangen in Rooms Katholieke kerken in België, van was of van zilver: armen, benen, hoofden paarden, koeien, varkens, enz. Ze worden geschonken als zoenoffer of na ziekte als dankoffer.”*

De ex-voto's bestonden oorspronkelijk uit natuursteen, aardewerk, hout, ijzer en zilver. Later werden ze gemaakt uit was zoals in deze kapel. Het gebruik van het schenken van dergelijke voorwerpen is zeer oud en gaat terug tot in de oudheid waar aan de heidense goden votieven werden geschonken. Ter illustratie het navolgende voorbeeld. In 1967 werden te Stasegem (Harelbeke) een hele reeks beeldjes in pijpaaarde die menselijke en dierlijke figuren voorstellen, opgegraven. Ze waren als ex-voto geofferd in een heiligdom waar wellicht een plaatselijke moedergodin werd vereerd. De eigenschappen van deze heidense goden werden na de kerstening toegerekend aan onze (lokale) heiligen terwijl het gebruik van het offeren van voorwerpen bleef voortbestaan.

Er werd geofferd om een genezing te bekomen of om een bekomen genezing. De geofferde voorwerpen zijn zeer realistisch anatomisch uitgevoerd zoals een been, arm, hoofd, voet, tanden enz. Zo werd tegen de hoofdpijn een hoofdje geofferd. Voor arm- of beenkwalen en/of -kwetsuren werd een afbeelding van een ledemaat geofferd. Voor kinderziekten of tegen kinderloosheid werd de ex-voto van een kindje geofferd. Voor de bescherming van de veestapel en de neerhofdieren werden ex-voto's van paarden, koeien, varkens, schapen, konijnen en duiven geofferd. Vermoedelijk werden ook duifjes geofferd door duivenspelers (volkssport en volksgeloof). Dit ritueel maakte deel uit van wat in de volksmond het “dienen” wordt genoemd en werd ons door enkele getuigen bevestigd.

In zijn catalogus van de tentoonstelling “Ex-voto's in Vlaanderen”

(Museum voor Volkskunde te Gent van 1 maart tot 31 mei 1997) stelt de samensteller Mark Adriaen dat: “Voor een aantal hedendaagse figuratieve votieven de vormgeving teruggaat tot de oudheid. De voorstellingswijze van ex-voto’s met anatomische detaillering en dierlijke ex-voto’s is soms vergelijkbaar met stukken uit de prehistorie en de klassieke oudheid. Sommige ex-voto’s bezitten een zeer rijke symboliek die we als mensen van de huidige tijdsgeslacht niet eens vaststellen en in veel gevallen niet begrijpen.”

De ex-voto’s in de kapel van de Oostbroek dateren vermoedelijk allemaal van de periode 1920-1970, de meeste dateren van tussen de twee wereldoorlogen. Als leveranciers komen vooral de kaarsenfabrieken van Deinze (Kaarsen en Bougiefabriek “Union”, Firma Verougstraete Gebroeders, Tolpoortstraat 93-95, Deinze - opgericht in 1902), Gent (Huis Pieter Jan Bert, Patijntjesstraat, Gent - opgericht in 1829) en Sint-Amansberg (Wasmakerij Van Speybroeck, Toekomststraat, Sint-Amansberg) in aanmerking.

Er zijn ook plaatsen bekend waar het de koster was die met wasoverschotten votiefbeeldjes goot voor de plaatselijke devoties.

In totaal bevinden zich in de kapel nog 42 wassen ex-voto’s en 1 in metaal (de afbeelding van een been in verzilverd geelkoper). Dit laatste werd eerst ten onrechte als een gietvorm aanzien.

De ex-voto’s kunnen worden onderverdeeld in drie soorten: dieren, personen en ledematen. Via een vergelijkende studie hebben we getracht te bepalen vanwaar de ex-voto’s afkomstig zijn. Dit gaf ons het navolgend resultaat.

<u>Dieren</u>	<u>Aantal exemplaren</u>	<u>Kaarsengieter</u>
Konijn	2	Verougstraete
Koe	6	Bert
Varken	7	Bert ³
Duif	1	Bert ⁴
Paard	2	Bert

³ M.Adriaen, *Ex-voto's in Vlaanderen ...* blz.29. Deze vorm dateert van omstreeks 1970. De stukken werden gegoten in een chocoladevorm vervaardigd door de groothandel voor patissiers Dehaeck-Delbaere.)

⁴ Ex-voto in lichtgroene kleur die dateert van het eerste kwart van de vorige eeuw.

Personen

Kindje	1	Veroughstraete
Jongeling	3	Van Speybroeck
Jong meisje	2	idem (vermoedelijk)

Ledematen

Hand	5	Bert (vermoedelijk)
Been	7	Bert, idem
Voet	1	Bert, idem
Hoofdje (kind)	6	Bert of Van Speybroeck

Op één uitzondering na (duif) zijn alle ex-voto's in witte was. Aan de ex-voto's van Veroughstraete waren meestal koordjes bevestigd. Gezien de kapel aan elke zijkant over een neogotisch houten kastje beschikt om daarin de ex-voto's op te hangen, zou dit erop kunnen wijzen dat tijdens een zekere periode er veel ex-voto's afkomstig van Veroughstraete uit Deinze werden geofferd. Bert uit Gent bleek echter de voornaamste leverancier te zijn.

De voornoemde kastjes waren echter in onbruik geraakt (werd er om een of andere reden geen was meer gekocht bij Veroughstraete?). Het is ook verwonderlijk te moeten vaststellen dat niemand nog schijnt te weten dat ze hiervoor ooit zouden gebruikt zijn.

In de voormalige O.L.Vrouwkapel van Dendermonde (afgebroken in 1985) stond ook een dergelijk kastje. Thans bevindt het zich in het stedelijk museum van de stad. Een glazen kast om de ex-voto's uit te stallen en op te hangen bevindt zich in de parochiekerk van Middelburg (Oost-Vlaanderen) in de Bladelinkapel. In de O.L.Vrouw-van-Gedurige-Bijstandkapel te Lotenhulle werden de ex-voto's (van Veroughstraete uit Deinze) opgehangen aan twee kaders.

Ter gelegenheid van Open Monumentendag 2003 hebben we van de gelegenheid gebruik gemaakt om één van de kastjes opnieuw te voorzien van deze votieven. Ze lagen bewaard in een speciaal daarvoor voorziene houten bak en werden soms uitgesteld op het altaar. (Het uitstellen van ex-voto's gebeurde op sommige plaatsen ook in een speciaal daartoe ontworpen zandbakje.)

Op Open Monumentendag 2003 werd één van de kastjes opnieuw voorzien van de ex-voto's waarvoor ze eigenlijk bestemd waren.

(Foto: Julien Scherpereel)

Het zijn stuk voor stuk pareltjes van vervlogen volkskunst die het verdienen om zorgzaam bewaard te worden, het liefst op de plaats waar ze ooit geofferd werden uit respect voor de schenkers en uit eerbied voor het (volks)geloof van onze voorouders.

André BOLLAERT, Poesele

Geraadpleegde werken

Adriaen M., *Wassen ex-voto's in de Sint-Petrus en Sint-Pauluskerk te Middelburg*, Jaarboek heemkundige kring het Ambacht Maldegem 1999.

Adriaen M., *Ex-voto's in Oost-Vlaanderen – Offergaven voor gezondheid en voorspoed van mens en dier* (catalogus: tentoonstelling in het Museum voor Volkskunde te Gent 1 maart tot 31 mei 1997).

Janssens A., *De kapel van O.L.V. in de Oostbroek*, in *Het Land van Nevele*, jaargang XIV (1983), blz. 45-60.

Lanclus K., *Open Monumentendag Vosselare en Langemunt (Nevele)*, 2003.

UIT HET DAGELIJKS LEVEN VAN DE LAATSTE “ECHTE” POESELSE VELDWACHTER TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG¹

Jules De Vriendt was een geboren en getogen Poeselaar. Hij werd er geboren op 21 april 1891 en overleed er in huiselijke kring op 18 december 1969. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij krijgsgevangen genomen en naar Duitsland gevoerd. In 1927 volgde hij Theophiel Ryckaert op als veldwachter, een functie die hij tot aan zijn pensioenleeftijd ten dienste van de Poeselse gemeenschap zou blijven vervullen. Emiel Vereecken die reeds veldwachter was te Meigem, volgde hem op. Het dagelijkse leven van de Poeselse veldwachter bestond er vooral in om op regelmatige tijdstippen de straten, de tramlijn en de velden van het dorp te doorkruisen en eventuele overtredingen te verbaliseren.

De veldwachters waren verplicht een register bij te houden van hun dagelijkse dienstronden. Het register diende minutieus te worden bijgehouden. Elk trimester werd het gecontroleerd door de heer Van Melckebeke, inspecteur van het veldwachterkorps.

Omdat we dit jaar de zestigste verjaring van de “Bevrijding”² herdenken, vonden we het nuttig om eens het register van Jules De Vriendt³ te raadplegen. Zo kunnen we ons trachten een idee te vormen hoe de kleine man in een klein dorp als Poesele de Tweede Wereldoorlog doorworstelde, gezien door de ogen van zijn veldwachter. Daar het vermelden van alle feiten ons te ver zou leiden, pikten we er enkel de belangrijkste uit.

Vanaf eind 1939 voelde men de oorlogsdreiging steeds nadrukkelijker aan. Zo werd de tweede week van december volledig ingenomen voor de bestel-

¹ Een eerste versie van deze tekst werd gepubliceerd in *'t Gazetje van Poesele*, jg. 1, nr. 2, december 2000, blz.8-10.

² Ons derde tijdschrift van dit jaar handelt integraal over de bevrijding van de gemeenten in het Land van Nevele.

³ We danken hierbij de heer en mevrouw Valère en Maria De Witte-De Vriendt uit Lotenhulle die ons de mogelijkheid boden dit register te raadplegen.

ling van rantsoenkaarten en op 2 en 3 februari 1940 was er reeds een eerste opeising van hooi voor het leger.

Toen op 10 mei de oorlog uitbrak werden nog vlug enkele mobilisatiebrieven besteld. Op Sinksen en Tweede Sinksen (12 en 13 mei) leek alles nog rustig maar vanaf 14 mei moest veldwachter De Vriendt zich ter beschikking houden van het Belgisch leger. Op 16 mei, zo vermeldde hij in zijn register, deed hij nachtdienst bij Franse soldaten. Hij bleef ter beschikking van het leger tot en met 24 mei. De dag daarop noteerde hij "*De Burgemeester overleden*". Burgemeester Raymond De Boever werd op 25 mei gedood in de Oude Kerkstraat op zo'n 150 meter van het brugje over de Poekebeek. Door de oorlogsomstandigheden zou zijn plechtige lijkdienst pas op 18 juli plaatsvinden. Vanaf 26 mei tot eind juni was er geen enkele vermelding meer van de dagelijkse activiteiten van de veldwachter.

Op 4 en 5 juli werden formulieren voor de aangifte van oorlogsschade uitgedeeld en op 6 juli werden munitie en geweren opgehaald. Op maandag 8 juli gebeurde een eerste bedeling van rantsoenzegels. De bezetter eiste op 17 juli een inventaris van alle motorrijtuigen die zich nog "*te velde*" bevonden. Die werden op 20 juli opgehaald. Wat nog restte op de weide achter de kerk werd op zaterdag 27 juli weggehaald.

Enkele werklozen waren begin augustus tewerkgesteld voor opruimingswerken aan de Poekebeek. Veldwachter De Vriendt ging er op 7 en 8 augustus de werkzaamheden inspecteren. Ondertussen had hij al meerdere bezoeken aan de Kommandatur te Drongen achter de rug. Een varkenstelling had plaats op 26 en 27 augustus. De bezetting liet zich nu duidelijker voelen. De maalterijen bij de landbouwers werden met lood verzegeld op 13 september en op zaterdag 21 september was er voor diezelfde landbouwers een opeising van aardappelen. Aan de bevolking werden op 19 en 20 september melkzegels uitgedeeld. Voor een tweede reeks opeisingen van aardappelen werden op 27 en 28 september kaarten voor de aangifte van de beschikbare voorraden uitgedeeld. De opeisingen van de aardappelen volgden op 7 en 8 oktober en op 10 oktober werden de opgeëiste goederen afgeleverd aan de Tramstatie.

Op 14 september werden de melkveehouders op de hoogte gebracht dat al hun melk aan de melkerij te Nevele moest worden geleverd. Om te beletten dat sommige boeren nog zelf hun melk zouden verwerken, dienden de kar-

nen gelood in het bijzijn van een controleur. Dit gebeurde een eerste maal op 24 september. Een tweede beurt had plaats op 11 oktober.

Op 12, 14 en 15 oktober werd aan de landbouwers gevraagd om hun actuele voorraden voedings- en voedergewassen aan te geven. Hiervoor konden ze de volgende dag op het gemeentehuis terecht. De eerste opeisingen van rogge volgden op 18, 19 en 21 oktober. De leveringen hadden plaats op 29 oktober op het dorpsplein. En zo ging het maar verder.

De winter kwam eraan en ook te Poesele werd een Winterhulpcomité opgericht dat een eerste maal vergaderde op zondag 22 december 1940. Oorlog of niet, de gewone taken van de veldwachter gingen gewoon door. Zo hield hij op 25 en 26 januari 1941 de jaarlijkse hondentelling voor het innen van de provinciebelasting.

Op zaterdag 1 maart 1941 arriveerden in de voormiddag enkele Duitse veldgendarmen aan het gemeentehuis. Zij wilden de Duitse soldatengraven inspecteren. Ondertussen was veldwachter De Vriendt verplicht de opeisingen van de graangewassen verder uit te voeren en diende hij de karnen te controleren om na te gaan of de verzegeling niet was verbroken. Bij de telling van het vee op 11, 12 en 14 maart werd hij vergezeld van een vreemde controleur.

Pastoor Moens, de populaire volkspastoor, werd op woensdag 23 april 1941 begraven. Vanaf eind april begaf de veldwachter zich meer te velde. De controles op eventuele onregelmatigheden en kleine diefstallen werden strenger. Men was bevreesd voor een tekort aan aardappelen. Een eerste opeising van aardappelen had plaats op 17 mei en op 7 juni werden de belanghebbers verwittigd dat ze hun rantsoen mochten gaan afhalen.

Enkele Poeselaars teelden zelf hun tabak. Samen met een bediende van de accijnzen werd op 23 juli een telling van de tabaksplanten gehouden. Twee dagen later kwamen de Duitse veldgendarmen terug om de levering van de melk te controleren. In de maand augustus waren er opnieuw opeisingen van aardappelen die in de voormiddag van de 19de aan de Tramstatie in de Beentjesstraat werden afgeleverd.

Poesele-kermis werd gedurende drie dagen gevierd. Op dinsdag 16 september was er een wielervedstrijd voor beroepsrenners B, waar alle hoop

gevestigd was op de lokale vedette Omer De Keyser, maar het was Valeer Olivier die als overwinnaar over de eindstreep bolde.

De kolen werden ook schaarser. Vanaf 20 oktober konden de inwoners zich laten inschrijven voor een eventueel rantsoen. Eind oktober werden de landbouwers aangemaand hun voorraad teelgranen aan te geven. Ondertussen gebeurden ook de eerste opeisingen van vee. Paardenvoer was schaars geworden en kon vanaf 27 november nog enkel worden bekomen via speciale zegels. Tijdens de maand februari 1942 werden enkele paarden opgeëist. De eerste zeepzegels werden op 2 maart uitgedeeld.

Een delegatie van de Duitse Wehrmacht meldde zich op maandag 20 april 1942 op het gemeentehuis voor het ontgraven van de acht gesneuvelde Duitse soldaten. Tijdens de oorlog sneuvelden te Poesele veertien Belgische soldaten (twee op 25 mei, vijf op 26 mei en zeven op 27 mei) en twee burgers. Burgemeester De Boever en Theophiel De Witte werden gedood op 25 mei, wat het totaal aantal oorlogsslachtoffers van drie opeenvolgende dagen verwoedde gevechten op vierentwintig brengt. De meeste slachtoffers vielen in de omgeving van de Poekebeek.

De opeisingen van wol, rundvee, aardappelen, stro, peulvruchten enz. gingen gewoon door. Ondertussen was er ook een “boerenwacht” opgericht. Vanaf de maand juli 1942 werden regelmatig veldvruchten gestolen. Veldwachter De Vriendt ging nu bijna elke dag op inspectieronde in de velden en tijdens de nacht van 29 op 30 augustus patrouilleerde hij samen met de boerenwacht. Tijdens de oogstperiode kreeg hij bij zijn controles regelmatig het gezelschap van de leden van de boerenwacht.

Begin november waren er nog enkele wapens gevonden. Die werden op 4 en 9 november afgeleverd bij de Duitse veldgendarmen te Deinze. Een revolver werd op 11 november afgegeven bij de Kreiskommandatur in Gent. Enkele inwoners kregen een dagvaarding of liepen een boete op. De reden werd niet vermeld. Vermoedelijk had het te maken met het niet leveren van of onvolledige leveringen van opgeëiste goederen.

Er waren opnieuw enkele wapens en munitie gevonden. Ze werden op 19 januari 1943 bij de veldgendarmen te Deinze afgeleverd. Begin april werden enkele paarden opgeëist. Vanaf juni tot ongeveer half oktober

gebeurden er opnieuw meer controles in de velden. Een achttal inwoners raakten in voedselnood. Op 10 november verwittigde veldwachter De Vriendt deze hulpbehoevenden dat ze hun rantsoen rogge, aardappelen en/of geld konden afhalen op het gemeentehuis.

Eind 1943, begin 1944 werd de toestand ietwat onrustiger. De veldwachter deed meer avond- en nachtdiensten en stelde zich regelmatig verdekt op. Op 23 februari werd hij ziek. Hij hervatte zijn dienst op 28 maart. In het vooruitzicht van een eventuele evacuatie gebeurde er op 3 en 4 mei 1944 een telling van de beschikbare kamers en op 19 mei werd aan de landbouwers een eerste opeising van prikkeldraad overgemaakt. Een tweede opeising volgde op 6 juli.

Tijdens de week vóór Poesele-kermis 1944 steeg de spanning. Men voelde het einde van de oorlog naderen. Burgemeester Jules Schelstraete stelde zijn veldwachter vrij van dienst. Op kermiszaterdag 9 september trokken Engelse troepen Poesele binnen en werden er ontvangen op het gemeentehuis.

André BOLLAERT, Poesele

Veldwachter Jules De Vriendt gaat hier de jaarlijkse Donatusprocessie vooraf in 1946.

Foto genomen in de Beentjesstraat rechtover het toenmalige café "t Nieuw Oudenaarde" (Verzameling Het Land van Nevele)

UIT HET 19E-EEUWSE CORRESPONDENTIEBOEK VAN NEVELE

In het Rijksarchief te Gent en het Gemeentearchief van Nevele zijn enkele correspondentieboeken uit de 19e eeuw bewaard. In deze registers werd een samenvatting of een afschrift van de uitgaande correspondentie van de gemeente Nevele genoteerd. De lectuur van deze brieven brengt veel belangrijke gebeurtenissen aan het licht die als bouwstenen voor de geschiedenis van Nevele kunnen gebruikt worden. Hier volgen enkele feiten uit de jaren 1875-1881.

3 juni 1875, wettelijk depot

Op 3 juni 1875 stuurde de gemeente Nevele naar het Wettelijk Depot te Brussel een exemplaar van de brochure: “Nos élections. Un mot sérieux aux honnêtes gens de tous les partis politiques” (Onze verkiezingen. Een ernstig woord voor de eerbare lieden van al onze politieke partijen). De brochure werd geschreven door Jean-François Van der Cruyssen, postontvanger van Nevele. De begeleidende brief werd ondertekend door Louis Buysse (vader van Cyriel Buysse), waarnemend burgemeester.

19 april 1876, statistieken (1870-1876)

1. Harmonieën, fanfares en koorzangersmaatschappijen hebben deelgenomen aan de festivals die in Nevele hebben plaatsgehad op 20 mei 1872 en 29 augustus 1875.
2. De eerste feesten werden ingericht door de voorzitter van de maatschappij, het tweede door de maatschappij met medewerking van de gemeente.
3. Op 20 mei 1872 (eerste festival) waren er 2 harmonieën, 7 fanfares en 5 koorzangmaatschappijen.
4. Op 29 augustus 1875 (tweede festival) waren er 5 fanfares en 1 koorzangmaatschappij.
5. Het totaal aantal uitvoerders van het eerste festival bedroeg 560 mannen en het tweede festival 240, dus in het totaal 800 mannen.

8 februari 1878, gebruik der talen

Een twintigtal personen spreken uitsluitend Frans in Nevele; omtrent een zesde van de Nevelse bevolking (Nevele telde 3300 inwoners) maakt van de twee talen gebruik.

24 november 1879, aanvraag voor een telegraafkantoor

De gemeente Nevele vraagt aan de minister van openbare werken om in Nevele een telegraafkantoor te openen. Argumentatie: Nevele is een gemeente met 3300 inwoners en een commercieel en industrieel centrum. Nevele ligt vier kilometer van Landegem (waar er een telegraafkantoor in het station was) en zo verliest Nevele vaak 2 tot 3 uur alvorens een antwoord te kunnen geven op een telegram dat door deze vertraging aan belangrijkheid inboedt. Bovendien is er in Nevele al een postkantoor waar het telegraafkantoor zou kunnen ondergebracht worden.

4 maart 1880, veldwachters

Veldwachter Remi De Vos is in het bezit van een nieuwe “sabelscheede”.

11 april 1881, rapport over de staat van dienst van dokter Blomme in de gemeente Nevele

In 1857 verzorgde hij dag en nacht de arme slachtoffers van een tyfusedemie in Nevele.

In september 1864 heerste er tot februari 1865 een pokkenepidemie in Nevele, 129 slachtoffers werden gered door dr. Blomme.

Hij trad ook later op bij minder erge epidemies.

De gemeente hoopt dat door de regering aan dr. Blomme het burgelijk ere-teken eerste klasse zal worden toegekend, ook al omdat dr. Blomme zich ook in de omliggende gemeenten Poesele, Vosselare en Lotenhulle heeft ingezet voor de behoeftigen.

Daniël D’HOOGHE, Nevele

HEILIG-BLOEDPROCESSIE TREKT DOOR LANDELIJK MEIGEM

Op zondag 4 juli om 16 uur gaat de Heilig-Bloedprocessie van Meigem voor de 60ste keer door de straten van het landelijke dorp.

Ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan wordt er een tentoonstelling georganiseerd met veel foto's en beeldmateriaal in het Reigersnest. Alle info kan je terugvinden op onze website: <http://come.to/heilig-bloedprocessie>.

Om de oorsprong te achterhalen van de verering van het Heilig Bloed in Meigem moet men in archieven op zoek naar oude historische documenten. Daaruit blijkt dat de kerk van Meigem in het bezit kwam van een relikwie van de bebloede geselkolom in het jaar 1724. Enige tijd later werd Meigem een bedevaartsoord voor mensen die genezing wilden bekomen voor allerlei bloedziekten. Ook ontstond er al gauw een ommegang. Maar de eigenlijke Bloedprocessie is van veel latere datum.

De verering van de relikwie kende periodes van bloei en verval. De devotie in haar huidige vorm gaat terug tot het jaar 1931. De toenmalige pastoor Pypers liet de oude kapelletjes van de ommegang vervangen door vijf houten kruisen die herinneren aan de vijf omstandigheden waarin Christus bloed vergoten heeft. Het initiatief kende zoveel succes dat reeds in 1933 de houten kruisen vervangen werden door vijf kunstzinnige staties in hardsteen van de hand van beeldhouwer Oscar Sinia uit Gent, één van de grootmeesters van de christelijke kunst van België.

Tijdens het oorlogsgeweld van de Tweede Wereldoorlog vielen tijdens de beschieting van Meigem vele burgerlijke slachtoffers. Deze gruwelijke gebeurtenissen grepen de bevolking zo sterk aan dat pastoor van Zandycke na de oorlog de verering van de relikwie nieuw leven inblies door de organisatie van een processie.

In 1945 trok de eerste Heilig-Bloedprocessie door Meigem. Na al die jaren heeft de processie nog niets ingeboet aan ingetogenheid.

Het centrale thema van de boetetocht is het lijden van Christus. Ruim 550 vertolkers geven gestalte aan dit ontroerende gebeuren. Naast de helft van de huidige inwoners stappen ieder jaar ook veel gewezen dorpelingen mee

Het Heilig Sacrament tijdens de H. Bloedprocessie van 1946.
(Foto Luc Van Nevel)

De kruisweg tijdens de H. Bloedprocessie van 1946.
(Foto Luc Van Nevel)

De kruisweg tijdens de H. Bloedprocessie van 6 juli 2003.
(Foto Luc Van Nevel)

Het reliekschrijn en altaar in de kerk van Meigem.
(Foto Luc Van Nevel)

in de processie. Achttien groepen, waaronder een gastgroep van het West-Vlaamse Voormezele nabij Ieper, waar elk jaar ook een Heilig-Bloedprocessie doorgaat, trekken langs de landelijke wegen van het dorp. Ruiters, praalwagens voortgetrokken door stevige boerenpaarden, sprekende groepen en zangkoren beelden taferelen uit van het Oude en Nieuwe Testament. Geïnteresseerden kunnen de processie zien in de dorpskern van Meigem, maar ook langs het volgende parcours: Pastoriestraat, Diepestraat, Wildonkenstraat, Berg.

Wie meer info wenst kan terecht op onze website <http://come.to/heiligbloedprocessie>, of bij de VVV-Leiestreek, Gentpoortstraat 1, 9800 Deinze

Luc VAN NEVEL, Meigem

Mensen van Toen

BELASTINGBETALERS VAN LANDEGEM IN DE COHIER VAN DE TWINTIGSTE PENNING UIT 1571¹

Penningkohieren

Onder Keizer Karel V werden er in de jaren 1542-1555 een reeks ongebruikelijke directe heffingen doorgevoerd om de buitengewone beden² op te brengen: een 100epening (1%) op de uitgevoerde waren, een 10e penning (10%) op de handelwinsten, een 10e penning op de huurwaarde van onroerende goederen en zelfs een 10e penning op de lonen van het dienstpersoneel.

Ook zijn zoon Filips II hief een 10e penning op de pachten en huren van onroerende goederen en een 10e penning op de handelwinsten.

In 1558-1560 hief de vorst een belasting op de pachten en huren van onroerende goederen en een 20e penning (5%) op de handelwinsten.

Na de Pacificatie van Gent tijdens de opstand tegen Filips II werden er heffingen op gronden en huizen doorgevoerd: een 100e penning en een 5e penning.

De Landegemse bevolkingslijsten

Tot op heden hebben we vier lijsten van Landegemse belastingplichtigen uit de tweede helft van de 16e eeuw teruggevonden. De oudst bewaarde dateert van 1557³, twee uit 1577⁴ en een uit 1571.

¹ SAG, reeks 28, bundel 36/152, penningcohier van 1571.

² Een *bede* is een verzoek om geld van de vorst of een belasting.

³ J. Luyssaert, *Landegemse belastingplichtigen in 1557 en 1577*, in *Het Land van Nevele*, jg. 33 (2002), afl. 2, p. 184-192.

⁴ J. Luyssaert, *Landegemse belastingplichtigen...*, p. 176-184. en J. Luyssaert, *Belastingbetalers van Landegem in de cohier van de vijfde penning van 1577*, in *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 4, p. 417-434.

Bij de uitgave van deze lijst van 1571 heb ik mijn toevoegingen cursief weergegeven. Soms is het moeilijk uit te maken of een hoofdletter of kleine letter moet gelezen worden, maar voor het lezen van de naam zelf speelt dit geen rol. Als ik bepaalde letters niet kon ontcijferen, heb ik mijn interpretatie tussen < > geplaatst. De afkortingstekens heb ik tussen () opgelost. Om nodeloze herhalingen te vermijden heb ik de notities uit de cohier in verkorte vorm weergegeven en de weglatingen met ... aangeduid. Na de eerste naam moet dus telkens gelezen worden “houdt in pacht...”, ook wat in pacht wordt gehouden heb ik niet genoteerd. Nieuwsgierige familiekundigen kunnen altijd in de originele bron alles rustig nalezen en controleren; voor mij kwam het erop aan een Landegemse bevolkingslijst uit de 16e eeuw te publiceren.

Met de publicatie van deze voorlopig laatste lijst wordt het duidelijk, hoe de bevolking van Landegem in volle reformatietijd is geëvolueerd, wie Landegem heeft verlaten en wie de nieuwkomers waren.

Titelblad:

Twijntichsten pennijnck In Landeghem 1571

Inleiding

(1r)

Declaratie specificatie ende verclae<rs> van tghebesoingierde⁵ Ghedaen by⁶ Lievin bouckaert, Joos zutterman, Lievin cochuut, mitsgaeders Jan van Renterghem, Tsaemen ghecomiteert By Bailliu en(de) Schepenen vanden Lande van Nevele met, Datter toebehoort, Ter tauxatie⁷ estimatie⁸ colectatie⁹ upheve¹⁰ en(de) Lichtijnghe¹¹ van(den) twyntichsten pennync van(den) Roerende en(de) onroerende goed(en) Der Co(ninlycke) M(ajesteijt) onsen

⁵ Middelnederlands (Mnl.) besoengeren “onderhandelen”.

⁶ Mnl. by “door”.

⁷ Mnl. tauxatie “taxatie, begroting”.

⁸ Mnl. estimatie (Frans estimation): “schatting”.

⁹ Met het achtervoegsel *-atie* gevormd uit het Franse *collecte* “inzameling”.

¹⁰ Mnl. upheve “heffing”.

¹¹ Mnl. lichtinge “heffen van belasting”.

harden gheduchten¹² heere gheconsenteert¹³ ende geaccordeert¹⁴ byden¹⁵ generale staten/ Binnen Der prochie van Landeghem gheleghen Resorterend(e) onder de Roede van(den) voorn(oemden) Lande binne(n) Desen Jaere xvC lxxi en(de) tweeentseventich Ende eerst van(de) onroerlijcke goede(n) die verpacht en(de) verhuert zijn

Pacht

Jacob De Wulf hautd in pachte van(den) hoirs¹⁶ van Luucas heyndricx¹⁷ ...
Pieter hendricx ... van Joncheer Srafinius van braeckel ...
(Idem) ... van(den) kindere(n) van Luucas heyndricx zyne(n) broeder ...
(Idem) ... van Tanne smeyers ...

(1v)

(Idem) ... van(den) hoirs van Jan van Renterghem ...
(Idem) ... van(den) hoirs van Gheerolf van(den) bussche ...
Adriaen van hiefte ... van Mauris van parijs ...
Jacob De Wulf ... van meester Jacob tacoen ...
De weduwe van Daneel De Keysere ... van Jan De Meyere ...
(Idem) ... van Gheerolf de Wulf ...
(Idem) ... van Jaspaert Dobbelaere ...

(f 2r)

Jan Steyaert ... van Jan seraes ...
(Idem)... van(de) weduwe van Jacob De cuenijnc ...
Jan seraes fs Claeys ... van(de) weduwe van Lievin de zuttere ...
Bertelmeux van hiefte ... van(de) w(eduw)e van Aernault hebberecht ...

¹² Mnl. geducht “gevreesd”.

¹³ Mnl. consenteren “toestemmen”.

¹⁴ Mnl. accorderen “toestemmen”.

¹⁵ Mnl. by “door”.

¹⁶ Mnl. hoir “erfgenaam”.

¹⁷ Zie J. Luyssaert, *Landegemse belastingplichtigen in 1557 en 1577*, in *Het Land van Nevele*, jg. 33 (2002), afl. 21, p. 178.

(f 2v)

Jan coppyns ... van pieter van pollaere ...

Willem yde ... van Andries Coppins als vocht van(den) kinderen van stasin de vey...

Pieter kindekins ... van willem van Renterghem ...

(Idem) ... van(den) kinderen van pieter van heijfte ...

(Idem) ... van(den) kinderen van Cristoffels claeys ...

(Idem) ... van heer Jan van hulle ...

(Idem) ... van Gheerolf De Wulf ...

(f 3r)

Lievin boucaert ... van(de) weduwe van Aernout taetse ...

(Idem) ... van w(ille)m van Renterghem fs Mauris ...

Jooris De Wulf ... van Matheus hoste ...

(Idem) ... van Joos hyde

(Idem) ... van Gheerolf vander Mersch ...

(Idem) ... van Andries coppins ...

(f 3v)

Lauweryns van heijfte ... van Jan criel en(de) Dhoirs van Willem hendricx

(Idem) ... van(de) kindere(n) van Jan Van eenhoorne¹⁸ ...

Joos zutterman ... van(de) w(eduw)e van Willem ynghelbrecht ...

(Idem) ... van pieter De byloys ...

(f 4r)

(Idem) ... van mauris braet ...

(Idem) ... van Jacob zutterman ...

Gheerolf coppins ... van Jan van scauvlieghe ende Srafenius caerlier ...

(Idem) ... van Joanne scuevelaere(n) ...

(Idem) ... van Gheerolf de Wulf ...

¹⁸ Jan van Eenhoorne, geboren in 1527. Linnenwever uit Landegem. Werd samen met zijn vrouw Janneken Kindekens op 26 september 1561 gearresteerd. Was enkele jaren tevoren gehuwd tijdens een doperse bijeenkomst. Had drie kinderen: David, Betgen en Tanneken. Werd verbrand op de Vrijdagmarkt te Gent op 12 maart 1562 (zie J. Luysaert, *Ketters, verdachten en slechte katholieken in het Land van Nevele tijdens de 16e en 17e eeuw*, in *Mensen van toen*, jg. 4 (1994), afl. 1, p. 19.

(Idem) ... van(den) hoirs van Jan Lam(m)e ...
(Idem) ... van Amant van Ravescoot ...
(Idem) ... van(den) kinderen van Eustaes De Vey ...

(f 4v)
(Idem) ... van jan servaes ...
(Idem) ... van(de) weduwe van mauwers temmerman ...
Jan seraes fs eremis...
Adriaen Mortier fs Joos...

(f 5r)
(Idem) ... van mevrauwe van maercette...
Olivier de buck ... van(den) hoirs van Jan de Rave ...
(Idem) ... van margriete goetals ...
(Idem) ... van pieter loonkins ...
(Idem) ... van(den) hoirs van mevrauwe van vinderhaute ...

(f 5v)
(Idem) ... van pieter calant ...
Jan Vander Vennet ... van Cornelis heyman ...
Gheerolf coppins ... van(den) voorn(oemden) cornelis heijman ...
(Idem) ... van pieter loonkins ...

(f 6r)
Gheerolf de buck ... van(den) hoirs van mevrauwe van Vinderhaute ...
Pieter slock ... van pieter lonkins ...
Gheerolf maes ...
(Idem) ... van Jan buck ...
Willem mortier fs Adriaens ... van(den) hoirs van Jan goetals ...

(f 6v)
Joos vander maeren ...
Gheerolf van parys ...
(Idem) ... van Daneel van parijs fs Eweyns ...
(Idem) ... van Baerble sbucx ...
(Idem) ... van pieter van Renterghem ...

(f 7r)

Willem hansins ... van(den) hoirs van Gheerolf De Weert ...
Lievin mortier ... van Gheerolf calant ...
Jacob caecaert ... van(den) hoirs van Madaleene van Dale ...
Eweyn van parijs ... van Cornelys heyman ...
(Idem) ... van(de) hoirs van Joncvr(auwe) Lisbette van vaernewijck ...

(f 7v)

Adriae(n) van(de) kerckhove ... van Joncvr(auwe) francijne sclercx ...
(Idem) ... van willem cockuut ...
Willem cockuut ... van Lauwereijns De clercq ...

(f 8r)

(Idem) ... van pieter cochuuut ...
Joos Michiels ... van Baudwyn Michiels zine(n) vaedre ...
(Idem) ... van Lysbette srycke(n) ...

(f 8v)

Ysabele sledersnyders¹⁹ ...
De weduwe van pauwels van hooteghem ... van Lisbette Mortiers ...
Lievin van hiefte ... van(de) weesen van Joos van Renterghem ...
(Idem) ... van pieter van Crom Rugghe
(Idem) ... van pieter van ooteghem ...
Joos sclock ... van Joos boone ...
(Idem) ... van Nicolaes baers ...

(f 9r)

Franchoys sraetman²⁰ ... van Jacob caecaert en(de) Martijne smeyers ...
Adriae(n) Mortier ... van Jan vander plaetse(n) ...
(Idem) ... van gheerolf de gruttere ...
Pieter Mijncke ... van Cornelys heyman ...

¹⁹ Isabelle Ledersnyders was de bijzit van de Landegemse *prochiepape* (parochiepastoor) Pieter Stuerbaut met wie ze twee kinderen had: Tanneken en Janneken (zie J. Luyssaert, *Over de pastorie en de pastoors van Landegem in vroegere tijden*, in *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 4, p. 355-358).

²⁰ Wordt verder in de tekst Straetman genoemd, zie f. 42r.

(f 9v)

Joos van Renterghem fs Joos ... van franchoijs toebast ...

Pieter Maes ...van Willem goetals ...

(Idem) ... van(den) hoirs van Blazyn van Renterghem ...

Willem De Weduwaere ...

Adriae(n) Mortier fs Cornelis ... van pieter De Vey

(Idem) ...van Jan van lookene ...

(f 10r)

(Idem) ... van pieter van Loveneghem²¹ ...

Dhuusvrauwe van gheerolf steyaert ... van(de) hoirs van pieter van hecke

...

(Idem) ... van(den) hoirs van Gheerolf steyaert fs Oliviers ...

(Idem) ... van(de) weduwe van Jan van Renterghem ...

(Idem) ... van(den) hoirs van pieter cochuut ...

(f 10v)

(Idem) ... van(den) kinde van Adriae(n) De Meyere ...

Jan van Renterghem ... van Willem goetaels ...

(Idem) ... van Lisbette van hecke ...

Gheerolf calant fs Joos ... van Willem van hulle ...

Baudwyn Claeys ... van Margriete goetals ... pieter lanczweert ...

(f 11r)

w(eduw)e van Willem cochuut ...

Martyn De vey ... van Jan vander plaetse(n) ...

Adriae(n) van Renterghem ... van Jan van Renterghem ...

(Idem) ... van(de) huusvrauwe van Gheerolf steyaert ...

... up pieter van Mullem²² ...

Adriae(n) Mortier fs Cornelis ...

(f 11v)

Mathys van parys ... van Jan vander Vennet ...

(Idem) ... van Gheerolf De clercq ...

²¹ Verkeerde schrijfwijze voor Lovendeghem.

²² Doopsgezinde, in 1572-1574 met zijn vrouw naar Friesland uitgeweken (zie J. Luyssaert, *Ketters...*, p 22.

Jan Mortier ... van Adriae(n) en(de) Bettien van(de) Kerchove ...
Mauris Daneels ... van Cathelijne van hooteghem ...
... mauwers De Joncheere ...
... Lievin van hieftē ...
Margriete goetals ... van(den) hoirs van Adriae(n) van Rybeke ...

(f 12r)

(Idem) ... van Jan vander plaetse(n) pieter goetals en(de) gillis goetals ...
(Idem) ... van(den) Bailliu van Vinderhaute ...
Jan vander heyde(n) ... van(den) kindere(n) van Gheerolf De wulfe ...
(Idem) ... van Jan van Lookene ...

(f 12v)

... Willem De cupere ...
... Willem cochuut ...
Jan van kerrebrouck ... van Jan maes ...
Vincent van kerrebroeck ... van zijn broers ...
Jan van Renterghem ... van(den) hoirs van Joos en(de) Mauris De buck ...
(Idem) ... van Joos De clercq ... overbrocht by Lievin cochuut ...
(Idem) ... van Jan vander heyde(n) ...

(f 12(b)r)

Emont De buck ... van franchoys van Imbiese ...
Jan Danijns ... van Adriae(n) De meyerē ...
(Idem) ... van Lievyne scandelaere(n)
... matijs Daneels ...
... Jacob van lookene en(de) huubrecht de buc ...
Gillis van Renterghem ... van Gheerolf De buck ...
... Lauwereyns van Renterghem ...
Gillis van Renterghem ... van cherles (sic) Tacoe(n)

(f 12(b)v)

Franchoijns cochuut ... van(den) hoirs van Mevrauwe van Vinderhaute ...
(Idem) ... van meester Jan stoop
(Idem) ... van Lowys van parys
(Idem) van(de) weduwe van Willem de vreesē
... by der w(eduw)e van Willem cochuut
(Idem) ... van Baudwyn claeys

Lievin Cochuut ... van Meester Lievin snouck
(Idem) ... van pieter cochuu

(f 13r)

(Idem) ... van Gheerolfvijne cochuu
(Idem) ... van Madaleene cochuu
Lauwereijns De Wulf ... van Mevrauwe van vinderhaute ...
Gheerolf De pape ... van(den) Bailliu van Vinderhaute ...
Joos Daneels ... van Franchoy's goetals ...
Lowys van parys ... van(de) weduwe van Mauwers Clabat ...

(f 13v)

... francoys cochuu ...
(Idem) (= Lowys van parys) ... van(den) hoirs van Simoe(n) stoop ...
Huubrecht De buck ... van Gheerolf Joos ...
... Gillis van Renterghem ...

(f 14r)

Willem Mille ... van Joos De hertoghe ...
(Idem) ... van(den) hoirs van mevrauwe van Vinderhaute ...
De W(eduw)e van Willem bultijnck ... van Cornelij's heyman ...
(Idem) ... van Willem de clercq ...
Willem De Cuupre ... van Michiel Dolyns ...
... Jan van Dycke ...

(f 14v)

Willem De Cuupre ... van Jan vander plaetse(n) ...
(Idem) ... van Jan de Joncheere
Jan De bruune ... van Cathelyne van hooteghem ...
(Idem) ... van Anthuenis blomme ...
Pieter Mortier ... van Jan de clercq
Pieter Mortier fs pieters ... van willem De pape ...
... Jan Maes ...

(f 15r)

Blazyn Daneels ... van Joos De hertoghe ...
(Idem) ... van Cathelyne sjobbelaere(n) ...
... Blazyn van Maldeghem ...

... Lievin cochhuut ...

Jan en(de) Mauwers De Joncheere ... van Jan De clercq ...

Jacob De vey ... van heer Michiel boon ...

(Idem) ... van Jan van lookene ...

(f 15v)

(Idem) ... van Martyn De Wewaere ...

Jan Maes fs Gheerolfs ... van Franchoijs goetals en(de) De Weduwe Joos hugaert ...

(Idem) ... van Jooris De Wulf ...

Blazyn Danyns ... van zynder zustre ...

Jacob vander Maere(n) ... van Jacob van lookene ...

(f 16r)

Gheerolf De cloet ... van(den) kindre(n) van Pieter cochhuut

(Idem) ... van Lievin De schuutre

Jan calant fs Pieters ... van Cornelys heyman

(Idem) ... van Pieter calant zyn(en) Vaedre

(Idem) ... van Wauter Veldekins

(f 16v)

Andries De Maeght ... van Willem van hulle ...

Martyn taets ... van Crisstoffels van kessele ...

De Weduwe van Pieter van hecke ... van Pieter van pollaere ...

(Idem) ... van Jan van(der) brugghe(n) ...

Pieter van Laeke ... van(de) voorn(oemde) weduwe van pieter van hecke ...

(Idem) ... van Willem van hulle ...

(f 17r)

(Idem) ... van Jacob van(der) Looove(n) ...

(Idem) ... van Jan De Riddre ...

Lievin taets ... van Jan van lookene ...

(Idem) ... van myne(n) heere van Vinderhaute ...

(f 17v)

Jacob van Lookene ... van Lambrecht houfnaghele fs Jan en(de) gheerolf van lookene ...

(Idem) ... van myne(n) heere van Vinderhaute ...

Jan van hieftē ... van Willem van hulle ...
Lievin van pamele ... van Jan speeckaert ...
(idem) ... van Lauwereyns speeckaert ...
(Idem) ... van(de) w(eduw)e van Jan van Renterghem

(f 18r)

... Gheerolf de brune ...
Willem stofferis ... van(den) hoirs van Willem de Wulf ...
Daneel van parys ... van Jan zyne(n) broedre ...
... Eweyn van Parys ...
Jan De Joncheere ... van pieter De vey
Andries van kerrebrouck ... van Olivier De buck ...
Gheerolf de meyre ... van zynder zустre ...

(f 18v)

(Idem) ... van Willem van hulle ...
(Idem) van Pieter Calant ...
Jan Maes ... van Jan Calant en(de) de weese(n) van Jan van kerrebrouck ...
... pieter Mortier fs pieters ...

(f 19r)

Verpachte tiende(n)

Lievin bouckaert
Olivier De buck ... van heer Pieter stuerbaut pastuer van Landeghem²³
Gheerolf De buck ... van(den) voorn(oemden) heer Pieter stuerbaut...
Gheerolf Maes
Gheerolf van parys
Lievin Mortier
Catelijne sдобbelaere(n) huusvrauwe van Gheerolf steyaert

(f 21r)

ij-e Capittle ofte Rubrijcke

²³ J. Luyssaert, *Over de pastorie en de pastoors van Landegem in vroegerē tijden*, in *Het Land van Nevele*, jg. 34 (2003), afl. 4, p. 355-358.

Declaratie Ende verclaers vanden onroerende goeden gheleghe(n) zijnde binne(n) Der voorn(oemde) Prochie van Landeghe(m) proprieteyt en(de) niet verpacht wesen(de) nemaer by den propritairise(n) en(de) hyghenaers²⁴ Ghebruuckt, Sulck en(de) alzo hier waer verclaerst sal werden

Proprietijt

Jooris De Wulf
Jan stofferis
De weduwe van hendrick vlerick

(f 21v)
Jan coppins
De weduwe van Gillis Vlerick
De weduwe van Daneel De keysere
Arent De Maeght

(f 22r)
Arent De vreesse
Bertelemueux van hieft
Jan steyaert

(f 22v)
Gheerolf coppins
Jan seraes
Lievin bouckaert

(f 23r)
Tanne smeyers ofte haer hoirs
Pieter kindekins

(f 23v)
Pieter hendricx
Jacob De wulf

²⁴ Mnl. (h)yghenaar "eigenaar".

(f 24r)

De weduwe van pauwels van hooteghem

(f 24v)

Willem hanssins

Daneel van Parys fs Lauwereyns

(f 25r)

Willem Mortier

Dhoirs van Gheerolf van parys

Gheerolf van parys Daneels zone

Gheerolf hanssins

(f 25v)

Willem Mortier

Mauris De Wulf

(f 26r)

Ijsabeele slederstnyders (sic)²⁵

Gheerolf maes

(f 26v)

Olivier De buck

Jan vander Vennet

Gheerolf coppins

(f 27r)

Willem van Driessche

Gheerolf De buck

Jan sclock (sic)

(f 27v)

Eweyn van parijs

Lievin Mortier

²⁵ Zie noot 13.

(f 28r)

Aernout Willems
Jan van Renterghem

(f 28v)

Jacob De vey
Jacob Mortier fs Adriaens

(f 29r)

Lauwereyns mortier
Matys van parys
Dhoirs van Jan van Mullem
Dhuusvr(auwe) van Andries cochuut
Mauris Daneels

(f 29v)

Pieter maes

(f 30r)

Adriae(n) van(de) kerchove
Gheerolf calant
Adriaen Mortier

(f 30v)

Lisbette Mortiers
Willem Cochuut

(f 31r)

Gheerolf van Maldeghem
Joos sclock (sic)
Joos van Renterghem
Adriae(n) Mortier fs Willems

(f 31v)

Catelyne sdobellaere(n) huusvr(auwe) van Gheerolf steyaert
Martin De vey

(f 32r)

Mauris De Joncheere
Franchoys van Renterghem
Gheerdyne Mortiers weduwe van Martin De Maeght
Jacob calant

(f 32v)

Jan van kerrebrouck
Roelant van Maldeghem

(f 33r)

Bertelemeux vander Meere
Jan van Renterghem
Dhoirs van Gheerolf Daneels

(33v)

Gheerolf van kerrebrouck
Jan van kerrebrouck

(f 34r)

Lowijs van parijs
De weduwe van Mauwers clabat

(f 34v)

Lievin cochuut
Willem meere
Gheerolf De pape

(f 35r)

Franchoys cochuut
Hendrick De keijsere

(f 35v)

De weduwe van Willem bultijnck
Lauwereijns De wulf
Pieter mortier

(f 36r)

De Weduwe van Blazyn van Maldeghem
Huubrecht De buck
Matijs Daneels

(f 36v)

Baerble sbucx
Pieter Mortier

(f 37r)

Lievin taets
Blazyn Daneels
Willem De cuupre

(f 37v)

Joos De bruune
Jan De bruune

(f 38r)

Tomaesyne scuupers
Gheerolf moerman
Emond De buck

(f 38v)

Gheerolf De bruune
Gheerolf Daneels

(f 39r)

Jan van hieft
Andries De Maeght

(f 39v)

Lievin van Pamele
Blazyn Danyns

(f 40r)

De weduwe van Gheerolf maes

Gheerolf De cloet
Jan De Joncheere

(f 40v)
Vincent van kerrebrouck
Gillis van Renterghem

(f 41r)
Jan Maes
Willem De clerck
Pieter stuerme
De weduwe van willem De Wewuwaere
Raese wieme

(f 41v)
Gooryne Daneels
Joos De zuttre
Joosyne van Renterghem
Jacob taets
Gheerolf van(de) velde

(f 42r)
Martin taets
Franchoijs straetman
Jacob van Lookene

(f 42v)
Joos van Renterghem fs Baudwijns

(f 43/44r)
Adriae(n) Mortier

(f 43/44v)
Joos zutterman
Heer Pieter stuerbaut ghebruuckt hem toebehooren(de) met zynder cuere
De priesterage groot wesen(de) In erven iijC R(oeden) gheleghe(n)
binn(en) der voorn(oemde) Prochie

(f 45r)

Baudwyn clays

Jan Danins

Joos Moerman van(der) maere(n)

(f 45v)

Gheerolf De meyere

Jan seraes

Dhoirs van Jan Goetals

Gheerolf van kerrebrouck

(f 46r)

Verclaers van(den) huuse(n) van playsan(ce) gestae(n) en(de) gheleghe(n) zyn(de) binne(n) Der voorn(oemde) Prochie van Landeghem De welcke Int tauxere(n) van(den) hond(er)ste(n) pen(ninck) vry en(de) exent²⁶ ghehau- de(n) waere(n)

Joos De hertoghe

Joncvr(auwe) Joozjne De stoppelaere weduwe van wylent Adriae(n) van Rybeke

ijj ° Capitlete ofte Rubrijcke

Verclaers en(de) Spetieficatie van foncier gedyng(n) toebehooren(de) Der C(onninlycke) M(ajestei)t by confiscatie ghelegghen binne(n) Der voorn(oemde) Prochie van Landegem

De weduwe van Pieter van hecke haudt In pachte van Jan van(de) poele als ontvangher van(der) voor(noemde) confiscatie ee(n) half bunder lants ghe- legghen binne(n) Der voorn(oemde) Prochie van Landeghem

Jan LUYSSAERT, Merendree

²⁶ Exent komt van het Frans exempt "vrij van".